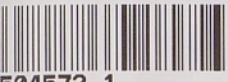

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1991

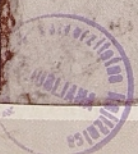
504572,1

COBISS

Radika

1-91

Poština plačana v gotovini - Skupina III/70 - mesečnik - februar 1991 L. 3000
Spedizione in abb. postale - Gr. III/70 - Periodico mensile - febbraio 1991

MLADIKA 1

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXV. 1991

KAZALO

Naša pričakovanja ob vstopu v novo leto 1991	1
Bruna Pertot: Bili smo družina	2
Ljubka Šorli: Z ognjem napisana	3
Verena Koršič-Zorn: Skladno usmerjajmo svoje korake	4
Zapustil nas je prof. Maks Šah (M. Maver, M. Kravos, M. Opelt in S. Martelanc	5
Vinko Lenarčič: Spomini na Plečnika (1)	8
Marija Rus: Plebiscitni večer 1990	10
Umrli je škof dr. Lenič	12
Osem Slovencev za danes: Nikolaj Jeločnik	13
Mogoče ne veste, da	16
Antena	19
Ivo Jevnikar: Dr. Anton Korošec v spomnih dr. Mateja Poštovana (2)	22
t.s.: 1991 - leto krščanskega socialnega nauka	24
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh; Listnica uprave	
Prilogi: Pavle Merkù: Svetniki v slo- venskem imenoslovju (str. 101-104) RAST 60-91	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel./fax 040/370846

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 25.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugosla-
vijo 25.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
35.000 lir (ali enakovreden znesek v
tujih valutah), po letalski pošti 45.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

NOVA POBUDA NA UREDNIŠTVU PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Na strani, ki je v PD namenjena kultu-
ri, so zadnje čase objavili dvoje mojih ri-
manih odgovorov v polemičnem duhu. In
to je običajno, če seveda izvememo obli-
ko ugovora, to je vezano besedo, ki je
manj običajna, kar pa seveda še ne pome-
ni, da spada h »kulturi«. O tem si pač lah-
ko vsak misli svoje — jaz se s svojimi ri-
mami ne postavljam, to je le kratkočasna
duhovitost ali duhovičenje, kot se pač
vzame. O nesmrtnosti ostalih verzov pa
bo menda odločal čas, saj bi bilo naše raz-
pravljanje prav tako kočljivo kot ona za-
gonetka o tem, če kokoš spada med pti-
ce ali ne. Potemtakem res ni nič novega,
če še enkrat poudarim, da vsaka rima ni
umetnost kot to tudi ni vsaka proza.

Kar pa me preseneča in istočasno
močno razveseljuje, je nova pobuda, ki je
nastala na uredništvu PD. Urednikovi iz-
jemni iznajdljivosti namreč dolgujemo pri-
jetno novost, ki omogoča hitro razume-
vanje vsakršne sicer neplodne diskusije.
V tem okviru je naš zamejski dnevnik ne-
kak posrednik — no, naj navedem primer:
ravnokar ste prebrali objavo in se vam zdi,
da vas pisec obrekuje, žali, obtožuje, psu-
je (v poljubni obliki — a se zdi, da so do-
slej rimani stihii najprimernejši, najbrž pa
se PD namerava izpopolniti tudi v prozi).
No, uredništvo vašega žolčnega izliva ne
bo tako hitro objavilo, ker se mora pos-
vetovati s tistim, ki je zadevo prvi spočel,
saj sam najbolje ve, kaj je prav — kot se
spodobi modremu očetu (objave, seveda).
Tudi ni važno, če ta očka ni časnikar ali
redni sodelavec pri PD. Bržkone se tako
lahko pripravate tudi s sosedom mehani-
kom. Na PD se je pohvalil, kako je poce-
ni, vas pa je dobesečno odril. Zato ugo-
varjate — to bo PD posredoval temu spe-
cialistu za samodrče, da pove svojo, na-
to pa bo vašo in njegovo objavil (nemara
celo na kulturni strani). Tako bo bralec
lahko primerjal in sodil. Malce neprijetno

je morda le to, da ima zaenkrat ta avto-
mobilski kirurg zadnjo besedo (pa saj prav-
im, PD je v mednarodnem tisku prvi
uspešno izpeljal to novo obliko sporoča-
nja, zato menda ne boste zamerili, če so
v tem še malenkostne nepravilnosti — to
bo čas poravnal, če bo seveda še kaj pro-
stora, ker namreč v zamejstvu kulture ne
manjka in se ta vsak dan kar preriva na
ustrezni strani PD!).

Hvalevredno je tudi to, da ta časopis
načelno odklanja reklamo esejem, ki so
izšli pri založbi, kjer sam izhaja.

Ja, kdo bo pa plačal?

Ester Sferco

*Dragi bralci, s to številko
stopamo v 35. letnik.*

*V svoja zreleta leta stopamo
z zadoščenjem.*

*Za seboj imamo opravljeno
delo, pred seboj pa veliko upov
in pričakovanj, o katerih govo-
ri tudi naš uvodnik v tej številki.*

*Prihodnost ni temna in ni
rožnata. Bo pač taka, kakor si
jo bomo ustvarili z delom in z
božjo pomočjo.*

*Doslej smo delali v prepri-
čanju, da opravljamo koristno
kulturno in narodno delo. Ne
nameravamo odnehati.*

*V tej številki smo kljub po-
večanemu obsegu morali ne-
katere članke odložiti za pri-
hodnje. To nas bodri in obve-
zuje za naprej.*

*Medtem ko se sodelavcem
za to opravičujemo, pa vas,
dragi bralci, prosimo za po-
trpljenje in nadaljnjo naklonje-
nost in pomoč.*

SLIKA NA PLATNICI: »Okno v starem de-
lu Opčin« (foto Andrej Štekar, I. nagrada
na natečaju Mladike).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavc, Franc Mljač, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebuta, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Naša pričakovanja ob vstopu v novo leto 1991

Ob tragičnih dogodkih na Srednjem Vzhodu se občutki zgrožene nemoči prepletajo z nemirom, s katerim spremljamo naše manjšinsko in nacionalno dogajanje, ki greni naša upravičena pričakovanja.

Tudi začetek leta je v znamenju minulega, ki je preteklo, ne da bi se naša stvar v Rimu premaknila z mrtve točke, v katero so jo zagostile bojazen italijanskih strank, ki se histerično bojijo izgube nacionalističnih glasov v Trstu, Gorici in Vidmu. Redkim pozitivnim znakom so sledili drugi, nasprotni, ki dokazujejo, da je vse zelo močno zasi-drano v starem in anahronističnem strahu pred slovensko-slovansko nevarnostjo. Tako naprimer vprašanje dvoje-zičnih izkaznic, sklep državnega sveta o uporabi slovenščine v javnih ustanovah ali pa Scaranov nastop na avdienci v rimskem parlamentu, česar ne bo mogel nikoli popraviti z izkazovanjem svoje siceršnje simpatije do Slovencev, ki ji ne verjamemo več, ali pa s sklepanjem dogovorov s Pelhanovo Novo Gorico.

Take stvari nas žalijo, a jih moramo preboleti in zavračati občutke poraženosti, so pa druge, ki nas bolj resno vznemirjajo: zavest naše biološke šibkosti (številke so zgovorne), naša razdrobljenost in strankarska razbitost, ki se je v poslednjih dneh še povečala in spravila v nevarnost edino slovensko predstavništvo v rimskem parlamentu, ki je koristno in potrebno, čeprav smo do komunistov še tako nezaupni. Razhod komunistov nam potrjuje dvome, ki smo jih vedno gojili do Slovencev, ki vstopajo v italijanske stranke. Kako naj bomo politično učinkoviti, če bomo tudi Slovenci razdeljeni v tri levičarske stranke, če se bodo za naše glasove potegovali tudi radikalcji in zele-ni, če celo demokristjani ustanavljajo nekakšno »slovensko komisijo« (se ne bodo ustrašili pridevnika?), če sme-mo verjeti govoricam, ki krožijo zadnje tedne. Slovenski potencial v tej naši stvarnosti je zares nekaj perspektivne-ga, če se vsi poganjajo za našimi glasovi in jim je Slovenska skupnost trn v peti, da ji strežejo po življenju in ji skušajo vcepiti virus neenotnosti, ki bi bil za edino slovensko stranko smrtonosen.

Mimo vseh dosežkov, ki so jih v preteklih desetletjih priborili možje Slovenske skupnosti v trdem boju za pravice vseh Slovencev v Italiji, predstavlja delovanje te stranke kontinuiteto vsega slovenskega demokratičnega gibanja po vojni v Trstu in Gorici, ki je neprecenljive vrednosti, če ne drugega že zaradi dejstva, da je to delovanje bilo edini dokaz svobodne slovenske politike na slovenskem teritoriju zunaj železne zavese. Zato mora prevladati čut odgovornosti, da bo mogoče preprečiti nekatere neprevidnosti in lahkomišelnje geste, ki nikomur ne koristijo in netijo razdor. Tudi dobra vera ima svoje meje, še zlasti v stranki, ki si je pridobila zaupanje lepega dela slovenske manjšine in ki si mora zdaj pridobiti simpatije mladih. To narekuje potrebo nekega razčiščenja, pri katerem mora tudi katoliška komponenta odigrati svojo vlogo v zavesti, da za nobeno ceno ne smemo zavreči v dolgih letih ust-varjenega moralnega kapitala.

To je toliko bolj nujno danes, ko pa imamo vzroke tudi za upravičen ponos in optimizem in za perspektiven pogled v prihodnost. V zadnji lanski številki MLADIKE smo pozdravili plebiscit za slovensko samostojnost z željo, »da bo konec dvomov in malodušja«. Rezultat referendumja je dal prav našemu zaupanju: slovenski narod si zdaj išče pot v tisto prihodnost, ki naj mu zagotovi največje možnosti razvoja in samostojnosti. Ob tem pa je vendarle treba dodati v razmislek še kakšno dejstvo. Prav na teh straneh smo včasih že ugotavljali, da je slovenska pot v demokracijo dokaj izvirna, brez pretresov, obračunavanj, maščevanj in revolucionarnih sprememb. Prejšnji režimovci so v tem očitno spregledali zrelost in preudarnost vodilnih mož v koaliciji strank, ki so prevzele oblast, ter to pomanjkanje radikalnosti jemljejo kot šibkost ali nedoslednost. Očitno je, da sodijo po svojih merilih in namenih in ne morejo torej razumeti, da skoro leto dni po svobodnih volitvah večina še nima svojega glasila, da po večinski koaliciji, vladi in njenih najvidnejših možeh lahko nekaznovano mahajo s strašili revanšizma, klerika-lizma in katoliškega integralizma, zlasti pa očitajo nemoč in nenačrtnost v gospodarstvu ter se bojijo novih dav-kov. V tem se kažejo v vsej svoji objestnosti, ker so ohranili privilegije izpod prejšnjega »srečnejšega« režima, pa tudi v brezmejni naivnosti, da bo mogoče storiti skok v demokracijo, Evropo, tržno gospodarstvo in obilje brez kakršnekoli žrtve in napora. Ti bodo morali priti, predvsem pa se bodo morali za nekaj časa odpovedati tiste-mu standardu, ki ga je prejšnji režim omogočil v svoji lahkomišelnosti.

999504572

Bili smo družina

Bruna Pertot

Naša hiša je zdaj prazna. Prazna, snažna, tiha, kakor ni bila nikoli. Če se prestopim, moji koraki odmevajo od vsepovsod, parket, kot bi jih hodilo ne vem koliko po njem in tečaji vrat igrajo zamolklo, uglašeni na najnižjo struno. Vsi ti glasovi vdirajo navzgor, v spiralo polžasto vzpenjajočih se stopnic in se nato združni in postoterjeni zlivajo skozi lijak, ki se pne med pritličjem in mansardo, in je srce hiše. To je na preteklost uglašena muzika, vsak njen stavek oživlja sekvenco za sekvenco slik, ki so se spletle tu v hiši. V njej so glasovi teh, ki so bili, in šli skozi njo, besede davno izrečene, ki se oklepajo zidov in se še nočejo stopiti. Naša hiša: tako se drži, kot bi ne bila več ona. Le oči odpira in zapira, kot kaže vreme in narekuje ura. Pravzaprav jih odpiram in zapiram jaz, ker je tako zelo nebogljena, ko je vse zaprto, pa tudi zato, da mimoidoči misli, da je v vsaki sobi nekdo, živ in prisoten, ki bo zdaj zdaj stopil k oknu in pogledal na vrata, vrt in cesto.

Velika je. Zdaj vidim, da je prevelika; vse je preveliko: sobe, okna, vrata, vrt, bazen, garaža, cesta, ki vodi do nje. Preden vse to odklenem in zaklenem s tem zamotanim vencem ključev, mine ura. Kako, da do zdaj tega nisem opazila? To samo na sebi bi ne bilo tako hudo, ko bi mi ne bilo treba počenjati natanko isto v stričevi hiši, ki mi zdaj kot edini dedinji pripada, pa je na drugem koncu mesta, pa še v tretji, kjer nam je pred kratkim umrl edini najemnik, prijatelj rajnega očeta. V ostalih hišah so najemniki hvala Bogu živi in zdravi, dasi neznosni. A le ni treba da hodim še tja zračit, odklepat, zaklepat. Pa pravijo, da imamo srečo!

Preden vse to obidem, mine dan in, ko se izprehajam po teh hodnikih in sobah, se spominjam in samo spominjam. Spominjam se najbolj očeta, kako je pripovedoval o svojem očetu, mojem dedu. Imel je pet sinov in že načrtoval še šestega, ko je babica nenapovedano in nepričakovano izdihnila. A imel jih je vendar le pet in, če Bog da (pogosto ga je bilo slišati, kako si je predstavljal prihodnost), ne rečem dvajset, ali kakšnih deset vnukov mu se bi smelo ulti. Zato je garal, garal, da se Bog usmili. Vsakemu od petih je moral zagotoviti hišo in imetje. Pa se mu je vsaka stvar v rokah množila, kot čudež s kruhi, da ni vedel, kam bi z vsem.

Potem je prišla vojna in mu pustila vse imetje, a vzela dva sina, dva. In dva se nista poročila. Poročil se je le najmlajši to je moj oče in šele po dolgih dolgih

letih dobil samo mene in krstni botri je nekoč ušlo, da sem še jaz prišla nenaročena. Stari oče tega ni in ni mogel sprejeti, še na smrtni postelji ne. Tako smo ostale jaz in hiše, velike, lepe in prazne in zemlja, zemlja, da ne vemo, koliko je je. V mamini družini se je zgodilo do pičice enako. In jaz sem rasla, rasla, ne da bi se zavedala, koliko imam. Le to sem vedela, o, da, morda zveni neskromno: lepo me je bilo pogledati.

Lojzetu, ali Gigiju se ni zdelo res in ni mogel verjeti lastnim očem, ko sem mu rekla da: ljubila pa sem ga, ker je bil najboljši človek, kar sem jih kdaj poznala. Mama mu je takoj našla celo kopico napak in najhujša je bila ta, da je imel malo ali nič. Toda oče ga je takoj vzljubil in tako sva se vzela. Podrla sva staro hišo, ki je stala tu, na temle mestu in zgradila novo. Takrat je bilo še vse lepo, in ko sta prišla otroka in bila še majhna, tudi, in ko sta odraščala in je bilo treba hišo prenoviti. Menim, da je bilo prav takrat, ko smo se začeli vsi tiho in neopazno, a tudi nezadržno izpreminjati. Bili smo še zmeraj mi, a kakor da nismo več mi.

Deset let smo hišo lepšali in izpreminjali, jo širili in daljšali, menjavali opremo, nazadnje smo kupili originalno starinsko pohištvo in on si je izmislil, da hoče, da so kljuge zlate in ključavnice seveda tudi. Tako smo dobili te zlate kljuge, se pravi, s pravim zlatom prevlečene, ki so se mi od vsega začetka zdele prav pregrešne in si še zdaj vsak dan obetam, da jih moram nekega dne zamenjati.

Prav kmalu potem, ko sva hišo opremila s težkimi masivnimi vrati in s tistimi pohujšljivimi kljukami, je Gigi odšel. Tiho in neopazno. Nihče si tega ni pričakoval, ne jaz, še najmanj najina otroka. Ni umrl, ne. Morda bi bila njegova nenadna smrt manjša klofuta in bolečina, kot to, da je šel. Toda to je že moj nezaslišan egoizem. Vzel je, Gigi, nekaj svojih stvari in šel: ni bil kos veliki novi ljubezni, ki ga je kot slak ovila in dušila, da si ni vedel pomagati drugače. Potem je še prihajal: po odpuščanje in po pomoč vseh vrst. Tudi tašča je prihajala in svakinje; najina hči je jokala in sin divjal. Tudi ona je prišla, nova moževa ljubezen, vprašat, prosit in rotit, naj vendar pristanem v razporoko. Veseli so bili, da me je s svojimi solzami omehčala in da jim ni bilo treba biti nesrečni zaradi moje trdosrčnosti, saj ti, ki se ljubijo, imajo le pravico biti skupaj. Ob temle kaminetu je sedela, v kavbojkah in beli, do pasu izrezljani bluzi, za leto dni starejša od me-

ne in ob vsaki Gigijevi besedi občudujoče ploskala z rokami in ga hvalila. Ostal je tu njen živčni smeh in pa besede, besede, ki so bile izrečene, žive ob vsakem, komaj zaznavnem zračnem premiku. Besede, tiste, ki jih je sin potem izrekel očetu in jih ne morem ponoviti, pa se venomer ponavljajo same, zaletavajo se v strop in se odbijajo od tal. Čas bi že bil, da bi enkrat za zme- raj izzvenele in umrle.

Kmalu po svojem zadnjem obisku se je mož poročil. V istem letu se mi je poročil sin in leto za tem še hči.

In vendar nisem sama. Neverjetno veliko sorodstva se mi je nabralo z leti. Kako čudno se to sliši! Navadno se z leti sorodstvo začne redčiti. Pri nas pa ne. Obratno: za cel regiment nas je. Komaj si utegnem zapomniti vsa imena ter se spomniti vsaj nekaterih rojstnih dni. Slika je nekoliko zamotana. Po sinu imam dve snahi, se pravi dve nevesti: po tistem sinu, ki je klel očeta, ko se je razporočal. Prva žena mu je dala hčerko in druga sina, ki sta oba moja vnuka in me večkrat obiščeta.

Hčerka pa mi je, obratno, dala dva zeta: enega iz prvega zakona in drugega takoj za tem, še pred razporoko. Ta moja hčerka ima dve ljubki hčerki, ki sta tudi samo polsestri, ker sta hčeri dveh različnih očetov in sta med seboj kar se da srditi. Jaz imam obe prav rada, saj sta tudi onidve moji vnukinji. Venomer moram paziti, da bi ne prišli obe istočasno na obisk. Od vseh sorodnikov pa se najpogosteje oglašča nova hčerina tašča. Zadnje čase me dobesedno oblega, posebno odkar je vdovela.

Od vseh imam rada edinole vnuke, med nami odraslimi pa Egle, prvo sinovo ženo, ki je tistih žensk, kot je bila Jakobova Rebeka iz stare zaveze in je toliko let

živela z nami, da je bila del nas. Počasi, tipajoče sva se privajali druga na drugo, po sinovi poroki. Kamenček na kamenček sva gradili to novo sorodstvo in skrbno pazili, da se ne bi med nami kaj podrlo ali okrnilo. Nazadnje mi je bila bližja in dražja kakor hčerka, ona, ki si je brž poiskala drugega, kakor hitro je zet našel drugo. Človek bi rekel, da ga je imela nekje skritega in pripravljenega, da ga o prvi priliki pripelje domov. To je storila z največjo samoumevnostjo, kakor je z največjo samoumevnostjo odprla vrata na stežaj petnajstletni hčerki in njenim vrtoglavim ljubeznim: samo da ji ne prinese »kaj« domov, ker ji bo v tem primeru zares gorje.

Jaz se na te stvari ne spoznam. Svet se vrti drugače, kot se je v mojih časih. To mi je hči že nekajkrat povedala in sin ji je dal prav. Minila so leta od našega zadnjega družinskega praznika, h kateremu smo se zbrali samo, da ne bi kdo mislil in govoril, da je z nami kaj narobe. Pozdravili smo se in se poljubili in sedli k mizi. Zelo smo hvalili jedi in pričeške in si gledali čez glave, mimo nosov. Pogledali smo se šele, ko sem popolnoma nedolžno omenila, da me je prejšnji večer obiskala Egle, prva sinova žena s hčerko Elizo. Pogledali smo se z začudenjem in sovraštvom. Tudi jaz. Da da. Tudi jaz. Nastal je trenutek tišine, nato je nova snaha pogledala moža, če bo, ne bo kaj rekel. In mož, moj sin, je rekel. Najprej je ugasnil cigaretni ogorek na krožniku med mesom, nato mi je zaripel povedal, da jaz ne bi bila jaz, ko mu ne bi zagrenila sleherne večerje. S koščkom pečenke sem požrla svojo grenkobo in imela ves namen popraviti, poravnati, a je bilo prepozno.

Soba se je napolnila z jeznimi glasovi, ki so se kresali in križali v pisani množici psov in očitkov, ki so dotlej skriti čakali, kdaj bodo smeli planiti na dan in si dati duška. Nekdo je hote ali nehote omenil delitev dediščine in to je delovalo kot zaboj smodnika. Moj novi zet se je tako razvnel, da je z mize potegnil prt z večerjo vred, da sem še mesec dni po dogodku pobirala drobce kristalov. Večerje je bilo seveda konec. Sledilo je sunkovito grabljenje torbic in sukenj ter loputanje z vrati avtomobilov in rjojenje pobesnelih motorjev. Nato je nastala tišina. O, blažena samota in sveta tišina! Zdaj vem, zakaj je tišina sveta in samota blažena. Kako lepo, lepo, je biti sam. To sem dognala tistega večera, tu na tem griču, kjer zelenijo oljke in oleandri in kjer posedam zdaj vsak večer in gledam na vse to, kakor na davno prebrano knjigo.

In tam je hiša, ki gleda, kot da ni več ona, z vsemi tistimi glasovi in besedami, ki se skrivajo po špranjah in kotičkih in nočejo umreti. Nočem jih več poslušati. Zato se bom vrnila v hišo mojih dedov, kjer so še stopnice iz laporja in dvorišče iz skrl in peščenjaka in peč iz majolike za drva in kjer kraljiček skače po vodnjaku in čaka na drobtino kruha. Tudi tam me bosta obiskovali Egle in Eliza, vnukinja moja. Eliza: kako je ta naša uboga rodovina zmogla to belo in dehtečo lilijo?

Ljubka Šorli

Z ognjem zapisana

*Mila slovenska beseda, kako si mi draga!
Stvarnik te z ognjem zapisal je v moje srce.
Strune mi tvoje ko v bajki skrivnostno zvene,
da mi ob njih skoz življenje pogum ne omaga.*

*V nežnem otroštvu lepoto sem tvojo spoznala,
v časih viharjih bila si mi up in radost.
Z njo, brez strahu, verovala sem v zlato prostost —
narod Prešernov pred mano je stal kakor skala.*

*Ti si mi v čast in ponos, materina beseda,
vendar se kdaj mi bojazen prikrade v srce:
da te valovi nesloge na dno potope,
ko se brezčutnost v naš rod vedno huje zajeda.*

*Bakla pradedov naj v srcih mladine zaneti
iskro ljubezni in vere v naš narodni dom.
Dobro naj žene kalí in zmaguje nad zlom,
sonce zavezo naj našo z vsem žarom obsveti.*

Skladno usmerjajmo svoje korake

Božični čas je čas veselja, veselje pa se večkrat izlije v pesem. Če sežemo — niti ne pregloboko — v slovensko narodno zakladnico, lahko takoj ocenimo, kaj je Slovencem pomenil božič: priprava nanj se je raztegnila od Vseh svetih pa tja do praznika samega. In kaj je bilo lepšega od pesmi, ki so spremljale vse bogato notranje in zunanje pričakovanje samega Gospodovega rojstva? Delček te tradicije se vsako leto znova uteleša v koncertu božičnih pesmi prav tu, v središču mesta, v katerem smo Slovenci s svojo prisotnostjo že stoletja oblikovali kulturno podobo Goriške.

Petje je verjetno eden izmed tistih umetniških izrazov, ki se je pri Slovencih najbolj razbohotil in se mogoče najgloblje zakoreninil v slovensko dušo. Slovenski človek si je s pesmijo urejeval življenje. Odražala je njegovo delo, njegove skrbi in upe, njegovo ljubezen, žalost, veselje; z njo je izkričaval svojo bolečino v trenutkih, ko se je zdelo, da se bo nanj sesedel nebesni svod, skratka, uskladi jo je z ritmom svojega notranjega in zunanjega utripa. S pesmijo pa je tudi molil, molil tako goreče, da ga je pesem dvignila in rešila v času najtežjih preizkušenj.

A petje — in glasba na sploh —, je nekaj več kot samo izraz veselja, bolečine, poguma, bojzani. Ali nas petje ne približuje večni Melodiji, ki v umni skladnosti ureja vse stvarstvo? Ali niso že nekateri stari grški filozofi zaslužili v veselju neko melodijo, prapočelo vsega vidnega in nevidnega? Ali ni glasba skupaj z likovno umetnostjo ena izmed najpopolnejših, verjetno človeško najglobljev oblik izražanja, ki presega pisano besedo? Glasbena umetnost zaigra v človeku krepkeje na strune čustev kot na logiko razuma. Kar pa izhaja iz čustev, živi v človeku podzavestno in je vraščeno v človekovo osebnost kot odraz Absolutnega. Isto gibalo je navdihnilo največje glasbene mojstre kot tudi najpreprostejše ljudske ustvarjalce. V najbolj dovršeni skladbi ali najpreprostejši ljudski pesmi deluje isti neponovljivi, edinstveni genij, ki izžareva iz najskrivnostnejših človeških globin. Izliv te težnje po skladnosti, po urejevanju notranjih vzgibov, se uteleša v pesmi, v iskanju zunanje harmonije, urejenosti tonov, ujemanju med vsebino in obliko.

SKLADNOST — HARMONIJA. Človeško bivanje je v bistvu iskanje harmonije, uglaševanja življenjskih oglatosti, usklajevanja različnih elementov, spoznanj, dejavnosti. Težnja po tej popolnosti — kajti skladnost je tudi eden izmed odrazov popolnosti — nas začinja usmerjati že v rosnih letih otroštva, ko tipljemo za uravnovešenimi odnosi do staršev, do bratov, sester v najožjem družinskem krogu, do sošolcev in prijateljev, ko iščemo pravo mero med dolžnostmi, obveznostmi in vabljujejo igro. Ko odraščamo, se moramo spoprijemati z usklajevanjem bleščočih sanj in želja z resničnostjo, ki je večkrat skoraj diametralno nasprotna. Pogostokrat si grenimo življenje prav z mlahavostjo, ko dopuščamo, da se v nas ruši ravnovesje med razumom in čustvom, med aktivnostjo in pasivnostjo, med utvarami in resničnostjo. Naše življenje je na vsakem koraku — danes mogoče bolj kot kdaj prej — posejano z vabami in pastmi vseh vrst, ki pod krinko vseodrešujočih lastnosti načenjajo našo notranjo harmonijo. V imenu znanosti in interesov posameznikov smo večkrat prisiljeni gledati podiranje naravnih zakonov, naravnega soglasja. Z neprimernimi posegi v zunanje okolje in celo v samo človekovo naravo si ustvarjamo ugodna tla za izničenje te vesoljne melodije. Naša dolžnost je, da se temu upremo z vsemi silami, da branimo našo notranjo skladnost, da se bo v koncentričnih krogih lahko širila na našo bližnjo okolico in posredno zajela ves svet. Naše življenje je kot harmonija zvokov. Vsako nesoglasje zazveni v nas destruktivno in se izrodi v večje ali manjše zunanje katastrofe. Od posameznika je odvisno, kakšna bo človeška družba in odnosi v njej. Na jasnem si moramo biti, proti komu ali čemu usmerjamo svoje korake, kam težijo naša hotenja, kje je naš cilj, kako se bo naša življenjska pesem izpela. Stalno moramo preverjati in postavljati pod vprašaj naše delovanje, pospraviti z nepotrebno navlako, ki kot neprimerni toni kričeče izstopa iz blaglasja, po katerem mora hrepeneti naše srce. Le tako bo naša notranja harmonija izžarevala navzven, do naših najdražjih, najbližjih, do ljudi, ki jih vsak dan srečujemo na delovnem mestu, v vsakdanjih stikih, do širše javnosti in se kot posledica koncentričnih krogov razlila preko našega naroda do svetovne skupnosti. Iskanje te harmonije bi moralo reševati osebne spore, užaljenosti in nesoglasja, ki večkrat naredijo našo življenjsko pesem za nesprejemljivo.

Danes mogoče pejejo isto božično pesem — kot mi tu — Slovenci v domovini, v evropskih državah, v Severni Ameriki, pod Južnim križem in še kje, mogoče z enakimi prošnjami in željami, izproženi v isto smer, v iskanje iste harmonije, naravnane proti večnemu Glasbeniku.

Kot išče skladatelj pravšnje tone, da z njimi sestavi blaglasno pesem, tako si mi skušajmo uglaševati strune življenja, da si sestavimo melodijo, v kateri slaboglasje ne bo imelo bivanjske pravice.

Naj nam bo pesem, danes še posebno prelepa slovenska božična pesem, tisti posrednik v iskanju notranje melodije, ki uravnava našo pot k večni Melodiji — Bogu.

Govor na božičnem koncertu v goriški stolnici 26. decembra 1990.

Zapustil nas je prof. Maks Šah

Besede slovesa na žalni seji v Peterlinovi dvorani

Prof. Maks Šah, dolgoletni profesor na slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu in ravnatelj na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois, se je rodil 7. oktobra 1912 v Celju. Umrli je v soboto, 12. januarja, zaradi srčne kapi na poti v tržaško bogoslovje, kjer je zadnja leta učil slovenščino. Pokopali so ga na mavhinjskem pokopališču v torek, 15. januarja. V četrtek, 17. januarja, pa je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu žalna seja, na kateri so se rajnega prijatelja in sodelavca spomnili Marij Maver, Marijan Kravos, Miro Opelt in Saša Martelanc. Njihove posege objavljamo v celoti.

Profesorja Maksa Šaha sem prvič videl na hodniku nižje gimnazije pri Sv. Jakobu v letu 1948 ali 1949. Bil sem še otrok. Mene takrat ni učil, a ko smo se v vrsti sprehajali po dolgem hodniku v velikem odmoru, se mi je vtisnil v spomin: bil je vedno nasmejan in dobre volje, uglajen, eleganten, z robcem, ki ga je zatikal v notranji žep suknjiča, potem ko si je z njim pogladil nos...

Nekoliko bolje sem ga spoznal na višji šoli, na učiteljišču. Učil je zgodovino in zemljepis. Bil je tak kot prej: uglajen, miren, pristrčen. V pavzah, ko je čakal na zvonjenje, da zapusti razred, je raje stal na dekliški strani in se pogovarjal. Tako je bil gosposki in šarman ten, da sem bil nanj skoraj ljubosumen.

Spominjam se ga še, kako je izven šole bil stalno v družbi mojega drugega dragega profesorja, ki mu veliko dolgujem, profesorja Jožeta Velikonje. Ko pa je ta odšel v Združene države Amerike, sem maturiral. To je bilo kmalu po prihodu Italije v Trst.

Z Maksom Šahom sva se šele tedaj dobro spoznala in spoprijateljila. Z mladimi v Slovenskem kulturnem klubu je Maks tesno sodeloval ob profesorju Jožetu Peterlinu. Neverjetno sta se dopolnjevala. Maks je pomagal v klubu, pri Slovenskem odru, pri Radijskem odru, pri poletnih letovanjih v Ukvah, pri Mladiki. Sprejemal je vedno najbolj nevhvaležne težke naloge: blagajniške in tajniške posle, upravo... Spominjam se, kako sva nekoč skozi vse mesto od Ljudskega vrta do avditorija v ulici Teatro romano nosila dolge late za scenerijo neke predstave Slovenskega odra. Ničkolikokrat sem mu pomagal nositi Mladiko na pošto. Nosila sva jo kar v torbah. Redkokdaj si je privoščil prevoz s taksijem.

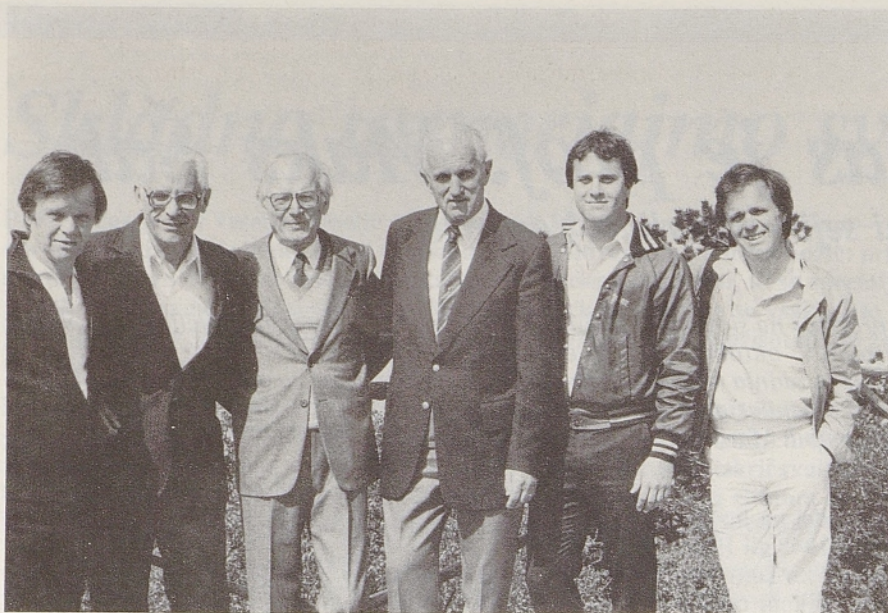
V Trstu je bil sam. V domovino ni smel in ni mogel. V tujino ga ni vleklo. Vživel se je v te naše kraje. Vedno bolj. A kot begunec ni imel stalnega mesta na šoli, zato si ni ustvaril doma. Obiskovali smo ga prijatelji. Tudi ko je bil bolan. Več kot za pet dni pa itak ni smel zboleti, saj bi sicer kot suplent izgubil službo na šoli. Tako on kot toliko drugih. Zato so njegovi prijatelji in stanovski kolegi povečini raje odhajali v Ameriko: Jože Velikonja, Vinko Vovk, Jože Suhadolc, France Gorše, Rado Lenček in drugi.

Maks pa je ostal tu, se razdajal in služil narodu, krščanstvu in demokraciji. Pri tem delu sva bila več-

krat skupaj. Ob nedeljah pa sva hodila na dolge sprehode po Krasu, po miljskih hribih... Zaključila sva jih ponavadi v kaki gostilni ali na osmici. Takrat sem spoznal, koliko znanja je imel ta moj profesor, ki mi je postal prijatelj. Vso Slovenijo je znal na pamet. Ni ga bilo kraja, ki ga ne bi poznal, ki o njem ne bi znal kaj povedati. In spoznal sem tudi, koliko znancev in prijateljev je imel. Zakaj vsi njegovi dijaki so ga imeli radi in »skozi njegove roke« jih je šlo na stotine, na tisoče.

Nekega jesenskega dne konec šestdesetih let, ob novembrskih praznikih, ko še ni imel italijanskega državljanstva, me je prosil, naj ga prvič spremljam domov, v Celje, »kot priča, če bi se mu kaj zgodilo«. Hotel je obiskati grob svoje mame Barbare. Na žolta drevesa je zapadel prvi sneg. In sva šla. Skozi sveže pobeljeno Kanalsko dolino, preko Koroške do Celovca z vlakom, nato s taksijem do Podrožce in naprej z drugim vlakom do Jesenic. Bil je tako prevzet, da se ni zavedal, ko smo prišli skozi karavanški predor na jugoslovansko stran. Skupaj sva šla na celjsko pokopališče.

Maks Šah v družbi ameriških prijateljev na Vejni leta 1987 ob obisku okteta Zvon iz ZDA.

In ko sva se naslednjega dne vračala po isti poti, sva z avtobusa izstopila najprej na Brezjah, nato pa še v Prešernovi Vrbi.

To je bila nepozabna božja pot.

Kaj vse mi je Maks pripovedoval na tej in naslednjih skupnih poteh: kako je '45 prišel čez Karavanke na Koroško in potem v Italijo... Bil je eden tistih, ki je slučajno ostal živ. In na poti v življenje je pomagal tudi drugim.

Vse drugo je potem šlo po bolj normalnih tirih. Italijansko državljanstvo. Poroka. Šola. In prosvetno delo. A ob vsem tem je bil vedno pripravljen na prijeten klepet.

Pri srcu mu je bilo vse tisto, kar je s kolegi begunci ustvaril po vojni v Trstu. Do konca je pomagal, sodeloval. Pred dobrim tednom mi je še izročil kratek zapis za novo številko Mladike, ki je ne bo več videl...

In Draga! To je bila njegova velika ljubezen. Vino na vsakoletni Dragi je bilo njegovo. Priskrbel in podaril ga je on. Ker Draga je bila zanj pravi praznik. Tu je srečeval svoje stare znance, prijatelje, sošolce, kolege, učence in sodelavce. V Dragi je Maks vsako leto doživel svoj slovenski svetovni kongres. Bil je v stiku s Slovenci po svetu. Bil je za nekatere živa vez med svetom in domovino. Skoraj vse je poznal osebno.

Zdaj Maksa v Dragi ne bo več. Pred njim so odšli že drugi: Jože Peterlin, Franček Križnik, Bogo Senčar. Samo mi, ki smo jih poznali, vemo, kakšno bogastvo smo z njimi izgubili.

Dragi Maks, prehitro si odšel in nepričakovano. Prav zato te bomo še bolj pogrešali. Raje bi se od tebe zadnjič poslovili vsaj z rahlim stiskom rok...

Hvala, štajerski prijatelj, hvala ti za vse, kar si dal naši skupnosti, naši mladini in tudi meni osebno.

Marij Maver

Če po spominu brskam nazaj in iščem trenutek, ko sem se prvič srečal s pokojnim dr. Šahom, se mi misli ustavijo tam nekje leta 1971-1972, ko sem bil prvič povabljen k sodelovanju pri Radijskem odru. Dr. Šaha sem takrat spoznal kot osebo, ki je konec meseca delila težko pričakovane honorarje. Moram reči, da sem kot študent doživel srečanje z njim kot nekaj prijetnega, in sploh smo se vsi razveselili njegovega prihoda v radijsko sobo v prvem nadstropju Radia Trst A, kjer smo redno skoraj vsak večer vadili. In prav takega se spominjajo tudi člani RO: vedrega, veselega. Nekdo je v teh dneh rekel: »Ne spominjam se, da bi ga kdaj videl jeznega.«

Kaj več bi s težavo o njem povedal. Premalo sva se poznala. Povem pa lahko, da mi je v zadnjih letih kar precej imponirala njegova zvestoba. Kljub temu, da je sprejel odgovorno ravnateljsko službo na našem Trgovskem tehničnem zavodu Ž. Zois, je še vedno vztrajal pri svojem nikoli dovolj plačanem administrativnem delu za našo igralsko družino. Po smrti velike igralka Stane Kopitar je nekaj let prevzel na svoje rame tudi zahtevno predsedniško mesto in to ravno v letih najhujše krize naše skupine, dokler ga ni leta 1988 dokončno zapustil in predal breme na mlajše rame.

Za vse našeto, predvsem pa za vse nenaštete zasluge, ki jih je imel pri delu in razvoju Radijskega odra se mu v imenu vseh naših sedanjih članov iskreno zahvaljujem. Ženi, gospe Jelki, pa izrekam iskreno sožalje.

Marijan Kravos

Kaj bi lahko dodal vsemu, kar je bilo izrečenega na tem večeru, — uporabljam ta izraz, ker je bil profesor duša večerov v teh prostorih, — o liku profesorja Maksa Šaha, ki se je poslovil od nas tako nenadno. Njegov odhod je pustil veliko vrzel, ki jo bo težko zapolniti in to niso priložnostne besede, kajti vsi se zavedamo, da je predstavljal na vseh področjih, na katerih je deloval, osebo, na katero se lahko zanesemo tudi v

skrajni sili in ne bo odtegnila pomoči. Funkcija, ki jo trenutno še krijem, mi veli, da poudarim zlasti tisti del njegovega vsestranskega delovanja v korist slovenske narodnostne skupnosti, ki se nanaša na samostojno demokratsko politično nastopanje. Tudi na tem prizorišču je bil v nesebični službi narodu in se razdajal s treznim, odgovornim in delavnim pristopom. Slovenska skupnost, katere ustanovni član je bil, mu je že leta 1986 podelila odlikovanje, ki je v utemeljitvi vsebovalo celotno njegovo bogato delovanje na šolskem, kulturnem, prosvetnem, sindikalnem in političnem področju. Bil je veliko let član strankinih vodilnih organov, v katerih je bil njegov delež vedno konstruktiven, odprt, delaven. Bil je zastopnik Slovenske skupnosti v upravnem svetu Deželnega zavoda za poklicno izobraževanje, s svojo strokovnostjo se je izkazal v strankini šolski komisiji, bil je zastopnik stranke v pokrajinskem nadzornem odboru za upravne akte. Njegova zavzetost za demokratični politični nastop pa sega veliko dlje, še v Krščansko socialno zvezo, in tu bi se spomnil, kako je pokojni gospod Šorli večkrat poudaril, da je bil njen najbolj delaven član, nato v Katoliško skupnost in Ljudsko gibanje. Vzporedno se je odvijalo njegovo sindikalno delo, ki se je pričelo v petdesetih letih z Zvezo uslužbencev slovenskih šol na Tržaškem. Odšel je, ko mu je bilo dano videti velike zgodovinske spremembe v svetu in v domovini z zmago in še težavno rastjo demokratičnih in narodnih idej, v katere je bil vse življenje zasidran in za katere je dal svoj pomemben delež v trenutkih, ko je tudi pri nas bila ta izbira pogumno in tvegano dejanje. Več kot občuteni poslovljni govori, izpričuje množična udeležba na njegovem slovesu od vežice do rojanske cerkve in kraja zadnjega počitka v Mavhinjah hvaležnost in iskren izraz izgube, ki nas je doletela.

Pogrešali bomo njegovo strokovnost, delavnost, pripravljenost na nesebično delo in pomoč pa tudi njegovo skromnost, prijaznost, utrip topline njegove človeškosti in vedrino, ki ga je prevevala do zadnjega.

Do zadnjega. Srečala sva se dan pred njegovim nenadnim odhodom tu pred knjigarjo. Bilo je kot vedno prijetno srečanje s profesorjem Šahom, kot sva se že desetletja srečevala v prosveti, pri Radijskem odru, pri politični dejavnosti; bil je veder, bister in v razgovoru ni nikoli odmanjkala človeška toplina, ki je šla vse do zanimanja za počutje v družini in še zlasti za doraščajoče otroke, če lahko omenim tudi osebne odnose v prepričanju, da je imel tak odnos tudi do drugih. Ob žalosti težke izgube ostaja v lepem spominu to zadnje srečanje z velikodušnim človekom, s prijateljem profesorjem Maksom Šahom.

Miro Opelt

Spoštovani prijatelji prof. Maksa Šaha!

Ogovarjam Vas z nazivom, ki se mi zdi ne le najbolj pristrčen, ampak predvsem tudi najbolj resničen. Prijateljstvo je bila namreč tista posebno vidna in odlična lastnost, ki jo je rajni Maks tako radodarno razdajal in ki je je bil — mislim, da res lahko rečem — tudi v veliki meri deležen od vseh, ki smo ga imeli radi. Zato naj bo tudi tale moja kratka misel predvsem v znamenju prijateljstva; saj bodo drugi bolj poklica-

ni povedali še kaj več, danes ali v prihodnosti, ko bo v celoti in dokončno predan zanamcem spomin na kulturnega delavca in šolnika, tako zaslužnega za štiri desetletja duhovne rasti tega primorskega koščka slovenske domovine.

Prijateljstvo, ki ga je izžareval in delil rajni prof. Šah, pa ni bilo le nekakšna samostojna, zaključena prvina njegove prijazne osebnosti. Povezoval ga je z vsem svojim delom, tako da je vse, kar je naredil, zadobilo še neko posebno žlahtno luč. Tako ni bil le vesten in zanimiv posrednik šolskega znanja, ampak skozi tančico prijateljstva tudi toplo dovteten za mlade ljudi. Isto je bilo na prosvetnem in kulturnem področju: ko je bistveno sodeloval pri naših publikacijah, pri taborih, kot predavatelj, kot politični delavec — celo tam je bilo čutiti, da ne opravlja le nečesa, kar ima za sveto dolžnost, marveč da ima vse tisto delo tudi globoko rad. Ko je naročal in razdeljeval na primer slovenske publikacije iz Argentine, ni bil samo vesten posrednik nečesa vrednega, ampak je dal jasno čutiti, da se tudi za onim prizadevanjem skrivata ljubezen in prijateljstvo. Ni čudno torej, da si je nekdo že pred davnimi leti izmislil dobro zadeto definicijo: prof. Šah je človek, ki nima nasprotnikov.

Vse je znal ta prijetni, vedno elegantni in vedno na veseli pomenek pripravljeni večni mladenič. Če si bil kdaj v stiski za kakršenkoli podatek, si vedel, kaj ti je treba storiti: telefonirati Šahu seveda. In na drugi strani telefona se je oglasil tisti nekoliko počasni in ljubeznivi HALO, ki ti je takoj odstranil vsako zadrego, in si zvedel vse, kar si potreboval, pa še kaj šaljivega si dobil takole mimogrede. Kjerkoli so se zbirale družbe, smo mnogi najprej pogledali, če je navzoč tudi prof. Šah. In kadar smo posedali za mizo, smo si zelo prizadevali, da bi bili čim bliže njemu, saj smo vedeli, da bo tam lepo in veselo in zanimivo. Koliko sto in sto sprehodov smo opravili skupaj, besednih in dobesednih: sprehode skozi preteklost in skozi *njegova* in *širša* doživetja, sprehode skozi slovenske starožitnosti, kraje in ljudi romantične in ljubljene Slovenije, posebej še njegove zelene Štajerske. Pa tudi veliko pravih sprehodov je bilo, zlasti v prejšnjih, fantovskih letih, ko smo ob nedeljah hodili peš iz Trsta proti Miramaru, ali pa z Repentabra do Opčin, v prijetnih pogovorih, včasih polnih zanosa in načrtov.

Štirideset let sem smel biti njegov prijatelj. In ko sem se zadnjič malo zamislil, kaj vse smo — s še drugimi prijatelji — skupaj doživeli v tem povojnem Trstu, mi je bilo, kot da je bilo moje življenje dvakrat daljše od resničnega. Vse smo si lahko zaupali, tudi kaj takega, kar je bilo za štiri oči. Ravno prav je bil starejši, da je lahko svetoval in prijateljsko poslušal, pa seveda ravno prav tudi mlad, da si je tudi sam kdaj olajšal srce v zaupni izpovedi.

Kolikokrat bi Ti moral reči v mislih HVALA, dragi Maks. Naj Ti to lepo in občuteno besedo izrečem tudi zdajle tukaj, ko te samo navidezno ni med nami. Zagotavljam ti, da je tvoja odsotnost zares le navidezna. Spominjali se te bomo, dokler bomo imeli zavest in spomin, saj si bil del našega najlepšega časa. Hvala Ti za vse, dragi prijatelj Maks!

Saša Martelanc

Spomini na Plečnika

Inž. arh. Vinko Lenarčič

Avtor teh spominov, inž. arh. Vinko Lenarčič (1904-66), slikan leta 1940.

Ob objavi Lenarčičevih spominov

V Mladiki začnemo v nadaljevalnih objavljati dragoceno pričevanje o slovitim slovenskem arhitektu Jožetu Plečniku (1872-1957), ki mu svetovna in slovenska strokovna javnost šele zadnja leta dajeta pravično in nadvse častno mesto v zgodovini umetnosti. Potrjuje se tako prepričanje redkih, a uglednih umetnostnih zgodovinarjev, ki so tudi v nenaklonjenih, tudi sovražnih razmerah opozarjali na izredni pomen Plečnikovega opusa.

Med ljudmi pa ima Plečnikovo ime že iz predvojnih let posebno mesto. Kljub temu je malo celovitejših pričevanj o njem. Mladika si šteje v čast, da lahko objavi spomine, ki jih je o svojem mentorju in prijatelju napisal dipl. ing. arh. Vinko Lenarčič. Avtor se je rodil 22. decembra 1904 v Ljubljani. Oče, strojni ključavničar in inovator, je mlad umrl in zapustil vdovo, delavko v tobačni tovarni, s tremi sinovi v skrajni revščini. Stiska je pognala družino na Barje, od koder je Vinko pešačil v Ljubljano v šolo. Leta 1923 je dovršil realko in se vpisal v Plečnikovo šolo na ljubljansko univerzo. Študij je končal leta 1928, njegovo diplomsko delo pa stoji v Celju (Ljudska posojilnica). Leta 1933 je opravil še državni izpit v Beogradu. Takoj po di-

Skoraj trideset let bo, ko sem prvokrat videl profesorja Plečnika. Spominjam se ga dobro. Imel je kratko, niti do kolen segajočo, zamolklo violetno haljo (pozneje je nosil vedno dolgo haljo iz črnega klota¹). Plečnik je napravil name in, kolikor vem, na vsakogar, ki je prišel z njim v stik, nepozaben vtis. Kdor ga je enkrat videl, si ga je zapomnil za vse življenje. Značilno je, da se Plečnik ni spreminjal. Lahko rečem, da je bil pri petdesetih videti star, a tak je ostal do konca.

Plečnik je bil visok kakih 176 centimetrov, suhe, sloke postave. Ni bil širokopleč, le roke — dlan in prste — je imel močne; videti jim je bilo, da so delale v rani mladosti. Sicer pa so bili prsti povsem ravni, koža le malo nagubana, nohti pa niso bili polkrožno vzbokli, temveč na temenu sploščeni (na svojih risbah je vedno uporabljal take prste). Njegova glava je bila v sorazmerju s telesom. Imel je kratko ostrižene, nazaj počesane osivele lase, ki pa so kljub temu učinkovali temno in vlekli na modro. Zato v mladosti najbrž niso bili kostanjevi, ampak res črni. Imel je največ osem centimetrov dolgo, ravno odrezano brado in brke, ki so prehajali v brado. Zalizke in brado na licih si je vedno bril. Brada je bila bela in bolj redka.

Plečnik se ni dal rad slikati, posebno ne samostojno. Ker pa se je včasih le moral, se je vedno tako, da je prišla brada čimbolj do izraza. Zavih halje je zravnal, da se je brada odražala na črnem, in pristavil: »Ta se pa res mora videti!«

Nosil je ščipalnik in verjetno zato dobil značilni gubi med obrvmi na čelu, kar je napravilo obličje resno, skoraj strogo. Rjave oči so se skrivale za steklom in jih je moral človek prav posebej pogledati. Še danes bi verjetno ne vedel, kakšne barve so bile, če me Plečnik sam ne bi opozoril na to. Njegovo obličje je bilo vedno značilno bledorumeno, poudarjalo je obliko in ni bilo zalito.

V začetku, okrog leta 1925, je nosil temnomodro obleko iz ševiota², včasih črno, pozneje pa samo črno. Enaka sta bila površnik in suknja. Poleti v hudi vročini je imel listrast črn suknjič. Hlač ni imel nikoli zlikanih na rob, a tudi ne pomečkanih. Ovratnik je imel iz celuloida in vedno kratko črno kravato, navadno usnjeno. Dolge kravate ni imel nikoli. Nosil je črn klobuk s širokimi krajci, povsem neoblikovan, kolikor se krajci zaradi prijemanja niso sami od sebe oblikovali.

Sklenimo ta prvi, čisto zunanji opis. Plečnik je bil skromno, vendar vedno dostojno oblečen, nikdar zamazan ali zanemarjen. Razen klobuka na videz povsem kot ostali ljudje, a je kljub temu napravil nepozaben vtis. Še tole: Plečnik je vedno nosil črne čevlje, ki so se svetili, pete niso bile nikoli obrabljene ali pošvedrane. Bili so visoki, z elastičnim vložkom (štetletni³). Le v vročem poletju je imel močne, prav tako črne sandale. Konice njegovih obutev so bile vedno oglate. Moral jih je torej naročati pri čevljarju, saj takih po trgovinah ni bilo.

Ko sem se Plečniku predstavil, je bil tak kot vedno — nenavadno ljubezniv. V čem je bila ta njegova ljubeznivost? Ker sem pozneje tako predstavljanje ali snidenje opazoval in so njegovo ljubeznivost vsi občutili, lahko povem, da je vedno on prvi ponudil roko (slabo znamenje, kadar tega ni storil). Roko je kar energično stisnil in jo nemalokrat pokrnil s svojo levico. Začutil si vso toplino sprejema. Pri teh gibih se je vedno nagnil na desno stran, tako da je pogledal malo od strani in navz-

gor, a vedno naravnost v obraz. Po predstavljanju je navadno takoj kaj vprašal, če drugega ne, vsaj, odkod ste. Posledica takega ravnanja je bila, da je imel sogovornik vtis, da je res zbudil Plečnikovo pozornost. Prvi stik s človekom namreč Plečniku ni bil le bežen dogodek ali gola formalnost. Pozneje je sam rekel, da je zelo veliko odvisno od prvega vtisa. Ob srečanju z njim človek ni imel občutka, da govori z velikim Plečnikom, ampak da ga je Plečnik vesel in mu srečanje veliko pomeni. Vse se je vrtelo okoli gosta, Plečnika enostavno ni bilo. Tujca, gosta ali znanca (resničnega prijatelja Plečnik ni imel) je s svojim pozdravom vedno tudi počastil.

Ali je hotel spoznati človeka globlje, da ne rečem, do obisti? Imel je navado, kot njegov brat Andrej, da je mimogrede, navidez tjavdan, vprašal študenta o starših, o poreklu, o domu ipd. Kot sem rekel, je napravil to mimogrede, da človek ni posvetil vprašanju nobene pozornosti. Mehanično je odgovarjal. Plečnik si je vedno zapomnil tudi ime. Po navadi je nam študentom rekel »gospod kolega«, pa smo bili silno počaščeni, če smo kdaj pa kdaj slišali svoje ime. Na videz preprosto in vendar nas bolj skoraj ni mogel odlikovati. S tem, da je koga poklical po imenu, je imel tudi poseben namen. Klicati po imenu je skoraj toliko kot tikati. Plečnik pa je tikal le brata, nečaka in nečakinji in, kolikor vem, še kiparja Zajca in slikarja Sternena. Nečak in nečakinji pa so Plečnika vikali. Kot rečeno, silno smo bili počaščeni, če nas je poklical po imenu. Pri tem niti nismo vedeli, če smo mu ga sami povedali, ker, kot rečeno, pri spraševanju nismo bili pozorni na odgovore. Vedel je za imena vseh študentov, za mnoge celo, kdaj imajo god. »Nomen est omen« sem slišal prvokrat iz njegovih ust (sem realec) in kadarkoli je pozneje Plečnik ta pregovor uporabil, je vedno zadel. Na svoj priimek je bil ponosen. Zanimal se je, odkod rod izhaja; sam je poudaril značilno končnico »ik«. Posebej mi je omenil: »Naš rod bo izumrl tako rekoč naenkrat, v moškem kolenu. Rod je bil krepak, saj smo bili trije brati. In še sestrin edini sin je duhovnik in bo brez potomcev.« Z obžalovanjem je omenil, da je bil zakon njegovega brata Janeza kratkotrajen in brez otrok.

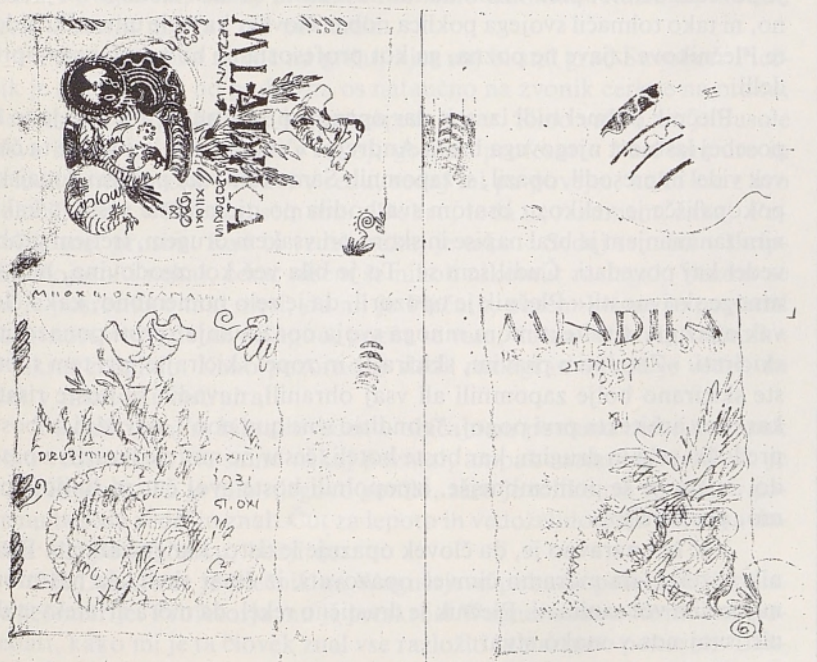

Arh. Jože Plečnik, 11. septembra 1933.

plomi je delal kot urbanist v Ljubljani: do 1945 na mestnem poglavarstvu, potem na mestnem oz. okrajnem Ljudskem odboru. Zadnji dve leti pred upokojitvijo leta 1963 je preživel kot urbanistični referent na občini Ljubljana-Bežigrad. Poročen je bil z Zoro Pavčič, nečakinjo skladatelja Josipa Pavčiča, in imel štiri otroke. Umril je jeseni 1966. Pokopan je na Žalah.

Leta 1964 si je arh. Lenarčič priskrbel strojepisko in ji polagoma 14 dni narekoval spomine na Plečnika. Sin Andrej, ki je hranil zapiske, je leta 1986 nekoliko uredil in skrajšal besedilo ter ga razmnožil kot brošuro v treh izvodih.

V uvodu je med drugim zapisal o očetu: »Že prvo srečanje s Plečnikom je bi-

Primerek iz Plečnikove šole: mojstrove skice za platnice revije Mladika, letnik 1931 (levo), in končni izdelek, ki je v Mladiki označen: »risba Plečnikove šole« (desno).

lo zanj odločilno. Zaslužil je poslanstvo tega velikega človeka, mojstra in učitelja in se mu z vsem srcem predal. Že v času študija, posebno pa pozneje, na Magistratu, v službi, ki mu jo je omogočil sam Plečnik, je z vsem žarom nesebično sodeloval, kjerkoli in kadarkoli ga je Plečnik potreboval. In resnici na ljubo je treba reči, da se Plečnik njegove pomoči ni branil. Računal je lahko z njegovo široko razgledanostjo, izrednim tehničkim znanjem, predvsem pa z neomajno zvestobo (tega slednjega mojster pri svojih študentih ni kaj prida užil).«

Mogoče bomo s to objavo opozorili stroko tudi na daljše, celovite Lenarčičeve spomine na Plečnika, za naše bralce pa smo vsekakor dobili zanimive, prijetno berljive in pomembne zapise. Za to se zahvaljujemo zlasti gospodu Andreju Lenarčiču, ki je iz očetove zapuščine dal na razpolago tudi nekaj fotografij, risb in drugega gradiva.

Marija Rus

Plebiscitni večer 1990

*Petje, petarde, bakle,
svečke v otroških rokah.*

*Stopim iz reke veselja
k vogalu stare hiše,
kjer sva se ločila
tistega davnega maja,
ločila za vedno, moj brat...*

*Sredi tega poletja
sem ti v vlažni globeli,
na skali, z mahom porasli,
prižgala svečko — eno k mnogim —
in položila šopek:*

nagelj, roženkravt, rožmarin.

Potem me je zlomilo.

*Skozi kopreno solzà
je vztrepetala
črna jama v črnih sencah.*

Nisem je videla, le občutila:

mrzla groza je vela iz nje.

Je bilo tu ali kje drugje?

Nocoj sva spet

na istem vogalu

kot tistega davnega maja.

Reka veselja razglaša novico.

Danes smo odločili:

Nimamo več dveh domovin,

marveč le eno,

iz sprave rojeno,

našo, slovensko.

Vendar v očeh

še skelijo solze...

Plečnik je bil nenavadno široko razgledan, predvsem pa silno, kakor je sam rekel, zvedav. Srednja šola mu ni dišala (sam je rekel, da je bolj gledal, kako so profesorji oblečeni, kot pa poslušal). »Raje sem šel k očetu delat. Pa vi ne veste, kako je bilo takrat naporno mizarско delo. Samo pomislite, da sva z bratom cele popoldneve na roko žagala furnir.« V obrtni šoli se je s svojimi risbami in načrti silno izkazal. Približno takole je povedal: »Na razstavi so moje risbe zelo pohvalili in nanje opozorili tedanjega župana Hribarja. Ta je rekel, da se moram spopolniti, da moram naprej študirati, in mi je preskrbel štipendijo, da sem šel lahko v Graz, kjer je bila srednja tehnična šola. Tako me ima, odkrito rečeno, cesar Janez na vesti.« In je dodal: »Moja srčna želja je bila postati slikar; no, pa, kakor vidite, nisem in je že moralo biti tako.« Tako je šel Plečnik, mogoče niti petnajst let star, v tujino in je tam skoraj nepretrgano živel do svojih petdesetih let. V domovino se je vračal le ob počitnicah, pozneje z Dunaja le za nekaj dni, ponavadi ob praznikih. Pa tudi v Ljubljani ni strpel in je šel s sestro vsaj za en dan v Trst, mnogo časa pa sta prebila z bratom Andrejem na popotovanjih po Goriškem in Istri. Ko je končal šolo v Grazu, je bila razstava znanega dunajskega arhitekta Wagnerja, ki je bil predstojnik tamkajšnje Akademije za arhitekturo. Plečnik mi je o tem takole pripovedoval: »Ko sem videl Wagnerjevo razstavo, sem si rekel: 'Moram, moram k temu človeku v šolo!' Pobral sem vse svoje skice in šel k Wagnerju. Odprl mi je njegov sin, ki mi je, ko sem povedal namen obiska, rekel, da žal pri profesorju ni več prostora. Obupan sem prosil sina, naj vsaj vzame moje skice in jih pokaže profesorju. Sin mi je ustregel in naročil, naj pridem naslednji dan. Naslednji dan me je Wagner sprejel v šolo in ne dolgo potem prav v svoj osebni atelje.« Da je bil Wagner prevzet od Plečnikovih risb in skic, si lahko mislimo.

Iz povedanega lahko sklepamo: Plečnik je bil silno nadarjen za likovno umetnost. Imel je prirojen čut za lepoto oblike. To mi je sam povedal in še dodal, da ima sleherni človek ta čut, le da ga je treba pri mnogih šele obuditi. »Moja naloga je, da kot vaš učitelj zbudim v vas ta čut, svojega vam pri najboljši volji ne morem dati.« Te pomenljive besede je povedal očitno, pred vsemi takrat navzočimi učenci. Kolikor mi je znano, ni tako tolmačil svojega poklica noben človek, kaj šele umetnik. Kdor te Plečnikove izjave ne pozna, ga kot profesorja ne bo nikoli prav opredelil.

Plečnik je imel tudi izrazit dar opazovanja. Poudaril je, da je to še posebej lastnost njegovega brata Andreja. »Vi ne veste, kaj vse je ta človek videl in presodil, opazil, si zapomnil. Samo tole vam povem: dunajsko pokopališče je veliko; z bratom sva hodila po njem in ne veste, s kakšnim zanimanjem je bral napise in skoro pri vsakem drugem, tretjem grobu vedel kaj povedati. Čudil sem se. To je bila več kot zgodovina, bile so mnoge skrivnosti.« Plečnik je opozoril, da je zelo pomembno, kako človek opazuje. Arhitekt mora mnoga svoja opazovanja sproti ponazoriti, skicirati. »Zato vam pravim, skicirajte in zopet skicirajte, pri tem si boste skicirano bolje zapomnili ali vsaj ohranili, navadili se boste risati, kar je za arhitekta prvi pogoj, "conditio sine qua non", navadili se boste predočiti sebi in drugim, kar boste hoteli, česar ne morete izraziti z besedo, in kar je še pomembnejše, izpopolnili boste svoj čut za linijo, formo, proporcijo.«

Več kot naravno je, da človek opazuje le tisto, kar ga zanima. Plečnik je rekel, da moramo čimveč opazovati, iz česar sledi, da nas mora nujno čim več zanimati. Plečnik je drastično rekel, da mora arhitekt vtakniti svoj nos v vsako stvar.

Ko je nekoč prišel Plečnik k meni (takrat sem bil že v predsobici njegovega ateljeja), me je vprašal, če sem bral neko stvar v časopisu. Ne-

kam malomarno sem rekel, da sem prebral naslov, več pa ne. »A tako,« mi je odvrnil Plečnik, »če vas to res ne zanima, vam pravim, da ne delate prav. Človeka, predvsem pa arhitekta morajo, pravim vam, morajo, tudi take stvari zanimati. Ali niste ali nočete biti radovedni. Jaz pa vam povem, da sem radoveden, in še vam rečem, arhitekt se mora zanimati za vse; in še vam pravim, to ni nobena babja radovednost ali, kakor rečemo, babji firbec!« S temi besedami mi je hotel pojasniti, kaj se pravi biti radoveden. Plečnikova radovednost je bila vedoželjnost. Naj to ponazorim z nekaj lastnimi doživetji.

Plečnik je urejal stopnišče v Gledališki stolbi⁴. Po njegovi skici sem moral posneti volute jonskega stebra, to pomeni, narisati v naravni velikosti. On je narisal vse s prosto roko in odšel. Kaj sedaj? Kje je moja prosta roka v primeri z njegovo? Mislil sem in mislil. Voluta sem skonstruiral s šestilom in ugotovil, da je bila popolnejša od skice. Komaj je napočil drugi dan, je že pristopil Plečnik: »Natančno sem pregledal vaš detalj volut in ugotovil, da niste delali po komplicirani metodi Vitruvijaka, kako, pa nisem mogel dognati...« Zaskrbelo me je: »Gospod profesor, ali sem prav posnel vašo skico?« »Odlično, bolje ni mogoče,« je odgovoril Plečnik. »Razložite mi!« Ko sem mu počasi in nazorno pričel razlagati, je sedel na stol, kjer sem običajno sedel jaz, in pazljivo sledil. Potem je dejal: »Razumem, ich sag's ihna, das ist eine Erfindung.«⁵

Drugič spet je Plečnik urejal park, oziroma stopnišče pri trnovskem mostu. Oblika prostora je zahtevala eliptičen bazen. Plečnik je narisal tako imenovani »Kerbbogen«⁶. Rekel sem mu, da bi bila umestnejša elipsa, a je ugovarjal: »Prav, samo kdo jo bo na mestu začrtal?« »Nič lažjega,« sem odvrnil. »Če vam je prav, jutri zjutraj, kot po navadi.« Plečnik se je strinjal. Naročil sem vrtnarju, kakšno vrv in količke naj prinese. Drugo jutro se snidemo na mestu. Plečnika sem vprašal za smer in dolžino podolžne osi. Natančno je pokazal. »In dolžina prečne osi, do kam naj seže?« Tudi to je pokazal. No, z vrtnarjem sva odmerila pravi kot (tudi temu se je Plečnik čudil), določila obe žarišči elipse, nato pa sem vrtnarju pokazal, kako naj začne s količkom brazdati obod elipse. Plečnik je ves prevzet rekel: »Tako star sem že, pa česa takega še nisem videl. Povejte mi, zakaj in kako. Me silno zanima.« Razlaga, moram reči, vrtnarja ni prav nič zanimala.

Potem sva bila nekoč na griču, kjer naj bi stal grad Suvobor. Plečnik je odločil, naj bo podolžna os natančno na zvonik cerkve na otoku. Nenadoma je vprašal: »Tako, gospod profesor.« Vzel sem uro in določil smer severa. »Prav, v redu, sedaj mi pa povejte, kako ste z uro določili sever.« Pokazal sem mu. »Dobro, toda ne razumem, zakaj. Podučite me, prosim. Rad bi vedel, zakaj je tako.« Sedaj sem bil v škripcih. Pojasniti nekaj, česar nisem še nikoli nikomur razlagal. Vendar se mi je posrečilo v taki meri, da mi je Plečnik, potem ko me je pogledal naravnost v oči, dejal: »Kapito, pozna se vam, da ste veliko instruirali.« Dvakrat značilno: Kako pozorno je sledil razlagi in odkod je vedel, da sem v mladosti instruiral.

Plečnik torej ni bil radoveden v običajnem pomenu besede, ampak silno vedoželjen. Ne samo nekaj poznati, ampak razumeti vzrok, to je hotel Plečnik. To je bilo njegovo gonilo, zato je toliko res v polnem pomenu besede vedel in znal. Čut za lepoto in vedoželjnost sta naravna darova ali, po Plečniku, božji dar.

Na Dunaju se je Plečnik na Wagnerjevo pobudo posebej učil opisne geometrije. Profesorja mu je preskrbel Wagner sam. »Ne morem povedati, kako mi je ta človek znal vse razložiti in nazorno pokazati. Lahko rečem, prostoročno risanje mi že prej ni delalo težav, poslej pa tudi tehnično ne.« Poudarjam: Ne samo, da je Plečnik znal opisno geometri-

Manifestacije za mir

Srednji vzhod ponovno pustoši vojna vihra, o kateri še ne vemo, kakšen razplet bo imela, ne kdaj se bo končala. Preko medijev se lahko dnevno seznanjamo z vojnimi grozotami.

Kot je bilo napisano na transparentu na trgu Sv. Petra v Rimu, je vojna pustolovščina brez povratka. Tako se je na tisoče ljudi, predvsem mladih, zgrnilo na ulice, da bi zahtevali takojšnjo prekinitvev spopada, ker le-ta ne reši ničesar.

Vsekakor se zdi čudno, da so se te manifestacije pričele šele na predvečer poteka ultimata Združenih narodov ter v dnevih neposredno po začetku spopada. Moti tudi ihtavo protiameriško razpoloženje, ki je bilo prisotno na mnogih mirovnihih manifestacijah, kot da bi bila Amerika kriva za vse zlo, ki se dogaja na svetu. Tudi mnogi slogani na račun Izraela in Judov niso bili čisto »mirovniški«. Predvsem pa moti izkoriščanje vojne tragedije v Perzijskem zalivu s strani nekaterih političnih sil, ki hočejo zopet priti na površje, potem ko jih je zgodovina dokončno obsodila. Ni prav, da gredo politični predstavniki na šole, da bi v bistvu izvajali propagandni pritisk na dijake.

Zato bi morali reči »NE« ne samo vojni kot sredstvu za reševanje mednarodnih sporov, ampak tudi pre mnogim političnim špekulacijam, ki so z izbruhom zalivske vojne povezane.

Letaki CGIL

Na slovenskih višjih šolah, točneje na liceju »Prešeren«, so se znova pojavili letaki proti vojni v Zalivu, ki jih je podpisal Sindikat uslužbencev javnih ustanov v okviru CGIL. Ponovno se je zgodilo, da so bili letaki natisnjeni izključno v italijanščini, čeprav deluje v levičarskem sindikatu CGIL veliko Slovencev.

Pred časom se je skupina italijanskih dijakov z dvojezičnim pisnom oprostila slovenskim višješolcem za napad, ki so ga bili na dvojezični transparent izvedli fašisti ob priliki ene izmed mirovnihih manifestacij. Sprašujemo se, kako to, da ni v okviru CGIL nikogar, ki bi si prevzel odgovornost sestavljanja dvojezičnih tekstov: kaže namreč, da so glede tega italijanski dijaki veliko bolj dosledni kot slovenski člani in predstavniki CGIL.

Umril je škof dr. Lenič

Po daljši bolezni je 4. januarja umrl na svojem domu v Ljubljani pomožni škof dr. Stanislav Lenič. Pogreba 8. januarja se je udeležilo več tisoč ljudi, 16 škofov in več kot 350 duhovnikov. Dr. Lenič je bil namreč izredno priljubljen, bil pa je tudi živa priča življenja in trpljenja slovenske Cerkve v tem stoletju. Rodil se je 6. novembra 1911 na Dolenjskem, bil je posvečen leta 1937, delal kot tajnik škofa dr. Rožmana, bil osem let zaprt (nad 700 dni v samici), nato župnik v Sodražici, spet na škofiji. Za pomožnega škofa je bil imenovan leta 1967. Zelo si je prizadeval za duhovne poklice, pokoncilsko prenavo, za izseljence, saj je bil tudi vrhovni ravnatelj slovenskega izseljeniškega dušnega pastirstva in je veliko obiskoval rojake po svetu. Do zadnjega je tudi z natančnim spominom, čisto mislijo in vedrim pogledom pričal o težki polpreteklosti, o vojni, revoluciji in povojnih letih.

Umril dr. Filip Žakelj

V Argentini je 24. novembra 1990 umrl duhovnik in publicist dr. Filip Žakelj. Rodil se je 2. maja 1907 v Horjulu. V zdomstvu je bil profesor na slovenski teološki fakulteti in spiritual v semenišču. Ko sta prenehala z delom, je bil v letih 1965-77 spiritual Rožmanovega zavoda. Kot publicist se je ukvarjal z Barago, spisi škofa Rožmana in Marijino pobožnostjo. Poskrbel pa je tudi za natis vrste pričevanj in drugih del o revoluciji v Sloveniji.

jo, kolikor jo mora znati arhitekt, ampak je tudi takoj ugotovil, kakšni tlorisi, prerezi in pogledi so potrebni, da bo stvar nazorna, umljiva. Natančno je tudi vedel in svetoval, v kakšnem merilu je treba kaj risati od ideje pa do detajla.

Študent je skiciral tloris hiše v silno majhnem merilu. Plečnik ga je takoj opozoril: »Gospod kolega, niste na pravi poti. Ko bosta prenesli skico v merilo 1:100, boste naleteli na težave. Tudi skicirati je treba v določenem merilu.«

Drugič me je povabil: »Zdaj bova pa detajlirala.« To je pomenilo vse, ali samo nekatere dele zrisati v naravni velikosti. Risali smo na ovojni papir. Takoj sem se pripravil risati v naravni velikosti. Plečnik pa me je opozoril: »Ni prav tako, dragec, se bova zmotila, izgubila v detajlu. Najprej boste to narisali v merilu 1:10, ali pa tudi v merilu 1:20. Potem šele boste mogli prav risati v naravni velikosti.«

Kadar je videl, da določena stvar študentu ni jasna, je silno rad ponazoril vse v normalni aksonometriji, ali kakor je sam rekel, v »kavalir perspektivi«. »Boljše ponazoritve, zlasti konstrukcije, od kavalir perspektive ni,« je rad ponovil.

Wagner, ki je Plečnika visoko cenil, je — kolikor mi je znano, prepustil naročilo za Zacherlovo hišo v celoti Plečniku. Tako se je Plečnik lahko bolj razgledal tudi po visoki, tako buržoazni kot aristokratski družbi. Videl je lahko od blizu njih navade, dobre in slabe strani. Zato pri sprejemih in visokih obiskih nikoli ni prišel v zadrego. Pogosto je, prav zaradi svojih dunajskih let, pri tem uporabljal nemščino.

Ne vem, koliko je Plečnik cenil Wagnerja kot arhitekta, recimo umetnika. Ko se je po vsaj enoletnem bivanju v Italiji (za nekaj časa se je pomudil tudi v Parizu) vrnil nazaj na Dunaj, »nisem in nisem mogel nazaj k Wagnerju, četudi so mi bila vrata na stežaj odprta. Morda sem se mu s tem celo zameril. Toda v Rimu in Florenci sem tolikanj lepega videl.« Da, brez Italije, kjer je risal, skiciral, opazoval ter spoznal, kot sem rekel, klasiko do vseh podrobnosti, bi Plečnika ne bilo, vsaj takega ne, kot se nam pozneje razodeva. Rim je pomenil v njegovem dojemanju in pojmovanju nenavadno prelomnico. Koliko je nanj vplival Wagner, ne vem, vsekakor pa se je Plečnik po Rimu temu morebitnemu vplivu odtegnil, popolnoma in po svoji volji. To je sam povedal. Da pa se je prepustil vplivu klasike, nam kaže njegovo delo.

Poleg ukaželnosti je imel Plečnik posebno nagnjenje do potovanj. Omenil sem že popotovanja po Goriški in Istri ter potovanja s sestro v Trst, pa Italijo in Pariz. S študenti v Pragi je potoval po Slovaški, Češki in Nemčiji. Bil je tudi v Varšavi. S svojimi ljubljanskimi študenti je napravil mnogo krajših izletov, posebno rad je imel Šmarno goro, o kateri je rekel, da je njegova ljubica. Dolgo je bilo potovanje po morju v Atene in z vlakom nazaj. Značilno za Plečnika je, da je vsako potovanje naredil potrebno. Nikdar mu ni bilo potovanje samo zabava. Morda ni narobe trditi, da je na potovanjih učil najprej sebe, nato pa še druge. Ko smo dvomili, da bo šel z nami v Atene, nam je takole dejal: »Nečaku sem že davno tega obljubil, da bom potoval z njim kam daleč. No, vidite, sedaj imamo priliko, res pa je, da bi Akropolo rad videl!« Jasno vidimo njegov namen. Vedno je tako ukrenil, da je lahko rekel: »Je bila pač tako volja božja.«

(se nadaljuje)

- 1) Gladka enobarvna bombažna tkanina za podloge
- 2) Dolga, groba volna angleških ovc
- 3) Polvisoki čevlji brez vezalk
- 4) Stopnišče
- 5) Nemško narečno: »Rečem vam, to je izum!«
- 6) Košarasti lok

prav krajevna razporeditev sili, da jih omenjam tu: *Pungarčar*, *Pungarčar*, *Pungerčar* in *Pungrčar* so namreč vsi doma v Krškem, kjer smo doslej srečali največjo koncentracijo priimkov iz našega hagonima; zadnja dva sta tudi v LJ in NM, predzadnji še v Laškem.

Sledi skupinica priimkovnih oblik s formantom *-šek*: *Pangeršek* (Šmarje), *Pungeršek* (Štajerska), *Pungaršek* (Šmarje, LJ, MB), *Pungršek* (Šmarje, Brežice), *Pungaršce* (Slovenj Gradec).

Pa smo pri hipokoristikih in bomo začeli z apokopiranim hipokoristikom **Pangr-*, ki mu dodamo nekaj značilnih formantov. Najprej *-ê*: *Pangre* (NM, LJ; KEBER 316 navaja tudi *Pongre*) in iz njega izvedeni patronimik *Pangretič* (Črnomelj), *Pangretitsch* (Kočevje). In še s patroničnim *-ič*: *Pangrič* (Krško). Dodati moramo *Pangerl* (CE).

Stvari se zakomplicirajo pri aferetičnem hipokoristikom, ki naj bi se glasil *Krac* (KEBER to imensko obliko navaja med imenskimi različicami) ali **Grac*. Pri obeh hipokorističnih osnovah je namreč veliko število konkurenčnih osnov, iz katerih so se tudi lahko razvili številni priimki. To pomeni, da ne bomo pri razlagi nikoli popolnoma gotovi in zadovoljni. A pri svetniku, ki je botroval nastanku številnih krajevnih in še številnejših osebnih imen oz. priimkov, se mi zdi nujno tvegati oz. iskati take priimkovne oblike, pri katerih nam ali značilni formant ali zemljepisna distribucija ali kak drug razlog daje nekaj garancij, da je priimek iz hagonima.

Najprej se pojavlja patronimik KOS 1494 *Blas Kratschitsch*, kmet v Skopem. Sledi mu *Kračina* (Tolmin), ki ima svoj epicenter v Karnajski dolini, *Kracina* (SPZM GO), *Cracina* (Nadiške doline, Stanovišče pri Proshidu, tipanske Brezje, videnska okolica), *Cracigna* (UD, Ahten): s tem popraviljam razlago v SPZM. Verjetno spadajo sem tudi priimki *Kračan* in *Kračman* (ZSSP Litija, LJ), *Kračnik* (Gornji Grad), *Kračun* (Štajerska) in morda tudi *Kračner* (MB). Ali smemo iskati hagonimski izvir tudi v priimkih, ki se začnejo s *Kreč*-? Morda, pri nekaterih celo verjetno, a nevarnosti so tu tolikšne, da se bom iz previdnosti umaknil. Iz istega razloga se ne bom lotil številne skupine priimkov, ki bi lahko bili iz hipokoristika **Grac*-: tu se lahko križa več osnov.

Povrnil se bom rajši h krajevnim imenom in skušal ugotoviti, vzporedno s priimki, katere smemo obravnavati tu.

Še tri naselja moramo naštet: *Pongrce* pri Pragerskem (ATLAS 68/B; KLS IV,414: do zadnje vojske uradno *Pongérci*); *Pangršica* pri Golniku (83/B2) in *Pangrč Grm* pri Šentjerneju (172/A3). Kaj pa *Grč Vrh* pri Mirni peči (tako ATLAS 170/B1; KLS II,499 doda naglas, a piše *Grč vrh*)? Preostane nekaj imen zaselkov: *Pangerci* pri Kanalu (ATLAS 120/B1), *Pungrac* na Pohorju in pri Žalcu (39/A3, 90/A2), *Pungrčan* (170/B1). Morda spadata sem naselji *Kračar* pri Kanalu (120/A1) in *Krače* pri Izlakah (110/A3). Delj si ne upam.

Pantaleon

Češčenje sv. Pantaleona, zdravnika v Nikomediji za Maksimijana, se je z Vzhoda z njegovimi relikvijami razširilo po številnih zahodnih deželah: ena najstarejših župnih cerkva v Benetkah mu je posvečena, tu se ime glasi *San Pantalón*. Ime se je širilo v latinski obliki *Pantaleo* oz. grški *Pantaléon* (iz grščine *pán* »vse« in *léon* »lev«, pomeni torej »povsem lev«), v Italiji — in tudi pri nas — tudi v beneški obliki *Pantalón*: to ime nosi tudi tipična beneška maska in je postalo sinonim za počasnega, neumnega človeka. Cer-

kev praznuje omenjenega svetnika 27. julija, 24. avgusta časti še sv. Pantaleona, mučenca verjetno v Philippopolisu (današnjem Plovdivu), in 3. oktobra sv. Pantaleona, mučenca v Abesiniji (TAGLIAVINI II,242).

Redke sledove za tem svetniškim imenom najdemo le v krajevnem imenoslovju in sicer le v krajih, kjer je bila kak cerkva posvečena svetniku-zdravniku: *Sv. Pantalej* pri Markovščini (ATLAS 196/A2) in grič *Sv. Pantaleon*, it. *San Pantaleone* pri Ščedni (TO F7 navaja tudi narečno ime *Sv. Pantalu'n* v običajnem zapisu z apostrofofom!).

Pascha, Pasqualis

Latinsko *Pascha* je izredno staro ime velikonočnih praznikov Judov in kristjanov in izhaja preko grškega *Páscha* in aramajskega imena iz hebrejskega imena *Pesah* iz glagola *pásah* »šepati; iti mimo (skakaje)«. Moško ime *Pasqualis* so v srednjem veku rabili namesto pridevnika *pascalis* »velikonočen« in predstavlja križanje med judovskim imenom praznika in latinskim apelativom *pasqua* »pašniki«. Obe imeni, žensko in moško, so sprva dajali otrokom, ki so se rodili na velikonočni dan. Cerkev praznuje 11. februarja in 14. maja sv. Paskala I. papeža, 26. februarja sv. Paskala mučenca, ki ga častijo v Antwerpenu, 17. maja sv. Paskala Baylona iz reda minoritov ter 6. decembra sv. Paskala škofa in mučenca v Španiji (TAGLIAVINI I,157).

Žensko ime *Pasc(h)a* je bilo v poznem srednjem veku precej v rabi v Trstu in tu so ga imele očitno tudi Slovenke: z gotovostjo to lahko trdimo v primeru hčera Slovencev: 1348 *Pasca filia condam Čergne becario* (BLOISE), 1364 *Pascha filia Iacobi de Submochou* (CAP CERE I, c.35r.); verjetno pa so bile Slovenke tudi 1357 *Pascha uxor quondam Vuodric(h)* (CAP D,cc.9r. in 10v.), 1403 *Pasca de lube* (CAP CERE III,c.17r.) in 1405 *Pasca uxor quondam Marini Cragneç* (CAP CERE III,c.34r.). Pozneje in drugje ga nisem v slovenskem prostoru več srečal.

Moško ime se pojavlja na slovenskem Zahodu v izrazito romanski obliki: od 1309 *Pascullus Dragariba* (CAP R,M), od 1310 *Pascull(us)/Pascoll (de) Lisiça* (CAP R,M), 1366 *Paschulus Babic* (CAP CERE I,c.47r.), 1399 *Paschulus de Wrysingoyh* (CAP CERE II,c.40r.); 1393 *Pasculus quondam Cirnuti in Samardenchia* (CASTELLO 12) in iz Paskala izvedeno manjšalno ime *Pasculinus in Pradielis* (CASTELLO,28: P. v Teru); 1494 *Paschull weber maister* v Mirnu, posestnik v Orehovljah, in *Paschull*, kmet v Orehovljah (KOS II,208); v ČERNJEJSKEM RKP se pojavlja tudi ženska imenska oblika *Pascula quondam Juri coza de chialminis* (tu je Baudouin de Courtenay bral *Paula*, Corgnali pa popravil *Pascula*) = *Pascula Rainicha coza suisonta* (Paskola rajnika Koca iz Vizonta). Še v I.LML berem 1784 *Pascul de Subit*, Baudouin de Courtenay omenja v svojih Terskih materialih *Nadal Páskul Munix* in *Pàuli PáskullPáskolo Sòwt* ter *Páskul* v Viškorši; danes je priimek *Pascolo* doma v Tipani (SPZM) in v NM (ZSSP).

V krajevnem imenoslovju lahko beležimo le *Paskonišče*, zaselek pri Novi Gorici (ATLAS 140/A2 v seznamu, dejansko B2).

Paulus

Zelo staro ime *Paulus* ali *Paullus* je bilo sprva rimski *cognomen* in je pomenilo »majhnega« (in s tem tudi »mladega«) ter je sovpadlo z enakoglasnim pridevnikom s pomenom »majhen; malo«. Ime je postalo v krščanskem svetu

priljubljeno po zaslugi sv. Pavla Apostola: temu pa je bilo ime sprva *Saul*, v hebrejščini *Shá'ul*, kar tolmačijo kot »z molitvijo dosežen« ali kot »podarjen«; v Apostolskih delih (XIII,9) je imenovan »Savel, ki mu je bilo ime tudi Pavel«. Cerkev ga časti skupaj s sv. Petrom 29. junija, posebej pa naslednjega dne. Več desetih drugih svetnikov ima isto ime, mnogi so tudi svetniki, ki imajo iz Pavla izvedeno ime *Paula*, *Paulina*, *Paulinus* in *Paolillus* (TAGLIAVINI I,211).

Slovenski in slovanski izid latinskega imena je *Pavel*, a pri najstarejših zapisih slovenskih imen težko razlikujemo med točnim zapisom te imenske oblike in njenimi latinskimi oz. polatinjenimi zapisi ter njenimi ponemčenimi zapisi. Glavno bo ugotoviti, da je v poznem srednjem veku veliko Slovencev, ki so krščeni na to ime: v latinski obliki *Paulus* beremo ime od l. 1351 naprej v primerih *Paulus Xigart* (CAP M,[1351]c.25v.: *Xigart* je sicer ime nemškega porekla, a ga v tem času nosijo Slovenci v Boluncu in drugih krajih v bližini srednjeveškega gradu v Zagradcu), 1358 *Paulus Podrecha* (CAP CERE I,c.9r.), *Paulus de lube* (CAP CERE I), *ser Paulus Bogayme* (CAP CERE II,c.59r.), *Paulus brentarius* (CAP CERE II: kakor vemo, so bili izdelovalci ali nosilci brent v poznem srednjem veku v Trstu v glavnem Slovenci) in morda še *Paulus de Brischa* (CAP CERE III,c.36v.: *Brischa* utegne biti prej nepopoln zapis za *Brischia*, danes Brišče v zgoniški občini, in ne Brescia, kakor domneva kak tržaški zgodovinar); zunaj Trsta nam latinsko imensko obliko izpričujejo 1393 *Paulus quondam Iohannis in Usyunto* (CASTELLO,43,44: Pavel rajnega Ivana v Uzijuntu), KOS od 1373 *Paulus*.

Pri zapisih se posebno v stranskih sklonih zabriše meja med latinskim, slovenskim in nemškim zapisom imena: 1459 *Miclau Rainicha paula* (ČERNJEJSKI RKP), XV. stol. *Leonardus quondam paulj de cergneo* (ČERNJEJSKI RKP), kar lahko vsaj v teoriji lahko izvajamo iz imenovalniške oblike v vseh treh jezikih; a slovenski zapis v istem katapanu nas bo kmalu rešil iz zadrege s povsem slovenskim izidom: to dejstvo nam pove, kako so bile v praksi pisane (in zato zgodovinsko labilne) imenske oblike. Če zato srečamo v KOSU od l. 1370 naprej pogostoma imensko obliko *Paul*, *Paull*, *Pawl*, *Pawll* na Primorskem (in enako od l. 1498 naprej še priimek *Paul*, *Paull*), ne moremo kar tako zapriseči na nemško imensko obliko: sicer redkejši zapisi ok. 1400 *Paule*, 1460 *Pavel* nam dajejo slutiti pisane kulturne intereferece. Kakor hitro se oddaljimo od nevarnega jezikovnega križanja pri primarnih imenskih oblikah *Paulus/Pavell/Paul* in imamo opravke z izvedenimi slovenskimi imenskimi oblikami, postane slika povsem neoporečna. A preden nadaljujem, naj omenim priimkovno obliko *Paulus* (ZSSP KR), *Pavlus* (ZSSP Radovljica, LJ), *Pavel*, *Paul* in *Pavl* (ZSSP Štajerska).

Tu se mi zdi umestno ustaviti se pri dveh imenskih tipih, ki nista videti v skladu z normalnim slovenskim imenoslovjem: to sta tipa *Pavli* in *Pavlia*. Komaj si upam za prvega nakazati rešitev v smer nemškega imenoslovja in za drugega v smer vzhodnoštajerskega narečnega imenoslovja, a te hipoteze je treba komaj overoviti. S priimkovno obliko *Pavli* (ZSSP LJ, Kamnik, Litija) in *Pauli* (ZSSP LJ, Kamnik in MB) utegnejo biti povezane še priimkovne oblike *Pavlišič* (ZSSP Metlika), *Pavličič* (KOŠTIÁL 627, Štajerska) in *Pavlivič* (ZSSP MB, LJ). Drugi tip *Paulia* pozna še varianti *Paulija* in *Pavlija* (ZSSP MB, Dravograd, Brežice).

Takoj za temi imenskimi oblikami, ki ponavljajo latinsko, domače ali tuje ime ali iz njega izhajajo, naj navedem priimkovne oblike, ki izhajajo iz arhaične vokativne oblike *Pavle* (ZSSP LJ) oziroma iz njene osnove *Pavlet-*: s forman-

tom *-ič* je nastal patronimični priimek *Pavletič* (ZSSP po malem po vsi Sloveniji), *Pauletich* (ZSSP Krško), *Pavlečič* (ZSSP LJ), *Pavletic* in *Pauletic* (SPZM Sovodnje ob Soči; TS, Milje), *Paulelich* (SPZM Tržič; TS); MISSIO 1602 *Urban pauletig*, *Petri pauletigh*, *Iuri pauletig* v Garmku, *Pauletig* in *Paulettig* (SPZM Čedad); s hibridno osnovo *Paoletic*, *Paoletic* (TS).

Iz imenske osnove, v katero se stekajo vse doslej omenjene imenske oblike — a se ne bomo obotavljali izhajati v glavnem iz slovenske imenske osnove — so lahko nastale vse naslednje priimkovne oblike.

S formantom *-ec*: *Pavlec* in *Paulec* (ZSSP MB).

S formantom *-ič*: *Pavlič* (ZSSP skoraj vsa Slovenija), *Paulič* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ, NM, Sežana), *Paulitsch* (ZSSP Dravograd), *Pavljčič* (ZSSP MB), *Pavlic* (SPZM GO; TS, Dolina), *Paulich* (TS), *Pavlich* (Dolina), s hibridnim zapisom *Paolich* (TS, Dolina).

V starih virih se za slovenske ljudi pogostoma pojavlja tudi imenska oblika *Paulinus* (1377 kmet v Selih, KOS I,60), ki ga lahko navežemo na samostojni hagonim *Paulinus* (več svetnikov v *Martyrologium romanum*) ali ga lahko imamo za izvedeno imensko obliko iz prvotnega *Paulus*: 1459 *rainicka paulina gospodina sczernea* (ČERNJEJSKI RKP, rajnika Pavlina, gospodarja iz Černejce), a s to razlago konkurirata dve različni razlagi iz slovenskega izvirnega imenoslovja: *Pavlin* je gotovo hkrati romanska in slovenska imenska oblika, pri kateri konkurirata furlanski in beneški formant *-in* iz latinskega *-inus* ter slovenski *-in* iz slovenskega *-inū*. V primeru *Crisman(us) de PaulinolPaulinilde Pauliče* (CAP R,1310; Q,1316-1320) nam daje prav tretji patronimik zagotovilo, da je imeti tudi prejšnja za slovenska in ne morda za romanski *Pavlin*. Ta priimkovna oblika je v tem zapisu zelo razširjena (ZSSP skoraj vsa Slovenija), *Paulin* (ZSSP skoraj vsa Slovenija; TS, Zgonik), s hibridnim zapisom *Paolin* (ZSSP GO; TS), nji pa stoji ob strani izrazito slovenska priimkovna oblika s formantom *-ina*: *Pavlina* (ZSSP Dolnja Lendava, MS, Sežana; Zgonik, Dolina), *Paulina* (TS, Zgonik). Z nadaljnjo sestavo imamo še *Pavlinc* (ZSSP Štajerska, LJ), *Paulinc* (ZSSP Šmarje, CE); *Pavlinič* (ZSSP Štajerska, LJ), *Paulinič* (ZSSP MB); *Pavlinek* (ZSSP Dolnja Lendava, PT), *Pavlinjek* (ZSSP MS).

Če so v Trstu ob začetku XIV. stoletja istovetili imenski obliki *Pavlin* in *Pavlica*, naj nadaljujem pač z imenskimi oblikami, ki so sestavljene s formantom *-ic*: *Pavlic* (TS, Milje), predvsem pa s pogostnim formantom *-ica*: *Pavlica* (ZSSP CE, LJ, MB, Ilirska Bistrica, GO, Sežana; TS); *Paulica* (ZSSP GO; TS); *Paulizza* (TS). Z nadaljnjo sestavo: *Pavličič* (ZSSP PT, Litija, LJ, MB), z rezervo navajam še imenske oblike, ki utegnejo biti tudi tujega izvira: *Pavliček* (ZSSP Krško, LJ, Kočevje) in *Pavlička* (ZSSP LJ).

S formantom *-ik*: *Pavlik*, *Paulik* (ZSSP MB).

S formantom *-iha*: *Pavliha* (ZSSP Litija, Krško, NM, LJ, Sežana).

S svojilnim formantom *-ov* in nadaljnjo sestavo: *Pavlov* (ZSSP MB, LJ); *Pavlovič* (ZSSP Štajerska, Metlika, Radovljica, LJ, Primorska), *Paulovič* (ZSSP Krško, Brežice), *Pavlovic* (pri tem zapisu ne moremo razlikovati med *Pavlovič* in *Pavlovci*: ZSSP GO, KR, MB, Ilirska Bistrica; TS), *Paulovich* (SPZM Tržič; TS), *Pavlovich* in *Paulovic* (TS); *Pavlovec* (ZSSP LJ, KR, Ilirska Bistrica); *Pavlovčič* (ZSSP Postojna, Idrija, Kamnik, Logatec, Krško, LJ, NM, Radovljica), *Pavločič* (ZSSP LJ); *Pavlošič* (ZSSP Radovljica); *Povlovič*? (ZSSP Konjice).

S formantom *-en* (?) in nadaljnjo sestavo: *Pavlenc*, *Pavlenc* (ZSSP Krško); *Pavlenč* (ZSSP Krško, Laško, NM); *Pavlenič* (ZSSP Radovljica, Krško, NM).

S formantom *-ak*: *Pavlak* (ZSSP MB, Radovljica); *Pavlakovič* (ZSSP Črnomelj).

S formantom *-šek*: *Pavššek* (ZSSP CE), *Paulšek* (ZSSP Laško, MB).

S formantom *-uša*: *Pavluša* (ZSSP Brežice), *Pauluša* (ZSSP Ilirska Bistrica).

S formantom *-eš*: in nadaljnjo sestavo: *Pavlešič* (ZSSP Črnomelj); tržaški priimek *Paulssich* je videti prej hrvatskega izvira: a brez zgodovinskih virov in prič utegne tržaški priimkovni babilon pripraviti marsikatero zagato in marsikatero presenečenje, saj je bil zapis večkrat na voljo kulturi ali nekulturi zapisovalca.

Majhna skupina priimkov ohranja v osnovi nenaglašeni *e* v drugem zlogu: morda je med njimi tudi kak izvorni slovenski priimek, zvečine utegnejo biti tujega izvira: slovenski je videti *Paveljšek* (ZSSP Litija), *Pavelšek* (ZSSP Laško, Litija); hrvatskega izvira je videti *Pavelič* (ZSSP Šmarje, Brežice) že zavoljo *Pavelič* (ZSSP Ilirska Bistrica); nič gotovega ne kaže reči o *Pavelik* (ZSSP KR) in *Pavelka* (LJ, Postojna).

Apokopirani hipokoristik *Pav* lepo izpričuje ljudska oblika krajevnih imen *Šempáv* (uradno *Šentpável* pri Ljubljani, KLS II,367), in *Šempáv pri Domžalah* (uradno *Šentpável pri Domžalah*, KLS II,106). Za prvega med njima izpričuje KLS tudi ljudska etnikona *šempávski* in *šempávci*. Iz tega hipokoristika so izvedene naslednje priimkovne oblike:

s formantom *-ec*: *Pavec*, *Pavc*, *Pauc* (ZSSP KR, Krško, NM, Litija, PT, LJ, Kočevje); z nadaljnjim formantom *-ič*: *Pavčič* (ZSSP Štajerska, KR, Logatec, LJ, NM, Kočevje, Postojna, Sežana), *Paučič* (ZSSP MB, NM, LJ, Kočevje, GO, Konjice);

z značilnim štajerskim formantom *-ko*: *Pavko* (ZSSP PT, MB), *Pauko* (ZSSP MB, Litija); z nadaljnjo sestavo *Pavkovič* (ZSSP Krško, MB).

Najštevilnejša je tu skupina priimkovnih oblik, ki so postavljene s *š* formanti, v nadaljnji sestavi pa ta *š* pogosto konkurira s *č*:

s formantom *-ša*: *Pavša* (ZSSP Dravograd, MB; BREZNIK 263 Kodrmaci [sic], Ljutomer); *Pauša* (ZSSP PT, Litija, MB, GO), *Pausa* (SPZM Prapotno; TS);

s formantom *-še*: 1377 *Pausse*, kmet v Selu (KOS I,60), 1494 *Powse*, *Vrbann Pawse* v Mirnu (KOS II,208), *Pavše* (ZSSP Črnomelj, Krško, Dravograd, Postojna; BREZNIK 263 Devica Marija na Jezeru), *Pausche* (ZSSP NM; TS), *Pause* (ZSSP Črnomelj, Dravograd; Milje), *Pauschè* (TS), *Pausè* (TS); *Povše* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, LJ, NM, Sežana), *Pouše* (ZSSP Metlika), *Povsche* (ZSSP NM, Kočevje), *Pouschè* (TS).

Iz prejšnjih je sestavljen z nadaljnjim patronimičnim *-ič*: MISSIO 1602 *Juri pausig* v Ofijanu, *Pavšič* (ZSSP Štajerska, Gorenjska, Logatec, LJ, NM, Primorska), *Pavšič* (ZSSP Litija), *Paušič*, *Pausič* in *Paussič* (ZSSP Primorska), *Pausic*, *Pausich* in *Pavsic* (TS), *Povšič* (ZSSP Krško, MB, LJ, Tolmin), *Povsic* (SPZM GO);

že pri formantu *-šek* imamo opraviti s konkurenco formanta *-ček*: *Pavšek* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, LJ, Ilirska Bistrica, Tolmin), *Paušek* (ZSSP CE, Gornji Grad), *Povšek* (ZSSP Dravograd, LJ), *Povšek* (ZSSP Krško), a tudi *Pavček* (ZSSP Brežice, NM, LJ, Kočevje), *Paučak*? (ZSSP Krško);

s formantom *-šerl-šarl-čar*: *Pavšer* (ZSSP Štajerska), *Paušer* (ZSSP Kamnik, CE, LJ, Konjice), *Pauser* (ZSSP NM), *Paušar* (ZSSP CE), *Paučar*? (ZSSP Kamnik);

s formantom *-šinl-zin*: *Pavšin* (ZSSP LJ, GO), *Paušin* (ZSSP GO, Tolmin), *Povšin* (ZSSP LJ, Radovljica, Tolmin),

Pausin (TS), *Pavzin* (ZSSP Postojna), *Pauzin* (ZSSP LJ; TS).

Nadaljnje sestave in oblike so vedno manj pregledne in dopuščajo razlago s tujimi interferencami, zato jih dodajam z rezervno:

Pavčnik (ZSSP Štajerska, LJ, Kočevje), *Paučnik* (ZSSP Štajerska), *Povšnik* (ZSSP Laško); *Pavšelj* (ZSSP Krško, NM, LJ); *Paušler*, *Povšler* (ZSSP Tolmin), *Pavšlar* (ZSSP KR), *Pauschler*, *Pausler* in *Pavšler* (TS); *Pavšnar* (ZSSP Postojna), *Pavšner* (ZSSP MB), *Paušner* (ZSSP PT), *Povšner* (ZSSP Kamnik, Litija, Logatec, Laško), *Povšnar* (ZSSP Štajerska, KR, Logatec, Postojna).

Pri sinkopiranem hipokoristiku **Pal* je računati na zanesljive interference z madžarsko imensko obliko *Pál* in s priimki, izvedenimi iz glagola *páľiti*, a tudi, pri nekaterih sicer redkih priimkih, na pisane druge tuje interference. Zanesljivo navedemo tu lahko le priimek *Palčič* (ZSSP Štajerska, Logatec, Dolenjska, LJ, Gorenjska, Sežana), *Paltschitsch* (ZSSP Kočevje), *Palcic* (TS), *Palcich* (TS, Milje, Dolina). Drugim se bom iz previdnosti ognil.

Nazadnje naj se lotim imenske oblike, ki je doma izključno na skrajnem slovenskem Zahodu: že KOS II,207 navaja 1494 *Polo Gorzocer* v Prelosnem pri Štivanu; do sem lahko seže vpliv Benetk, kjer je doma osebno ime *Polo* iz hagonima *Paulus*: eden beneških sestierov ima ime po župniji *San Polo*, v Benetkah je doma priimek *Polo* (kdo ne pozna Marca Pola!), v hiperkorigirani obliki tudi *Pollo*. Iz te beneške imenske oblike razlagam tersko hišno ime, ki ga berem v številnih virih iz XVIII. stoletja (LCI,I.LML, ROTTOLO 1772): (nomen) *Culetto Pulina/detto Pullino/Pulino*, *Giovanni Culetto Pulinigh/Gio.Batta Pulinigh*, *Gio.Batta Mattighello Pulin*, (nomen) *Culetto Polina/Pulino/Pulinic*, (nomen) *Micolis Pulig*: po zahtevah ljubljanskega praviopisa bi jih morali zapisati **Pulič/Polina/Pulina/Pulinič*.

Preostane še peščica priimkovnih oblik s skromno distribucijo, ki so zvečine gotovo tujega izvira in jih zato ne bom omenil, ali so nejasne po obliki in genezi. Koliko je, recimo, slovenskih in koliko hrvatskih priimkov med naslednjimi: *Pavetič*, *Pavič* (ZSSP LJ), *Pavičič* (ZSSP MB, LJ)? Ali smemo tu navajati *Pavolec*, *Pavovc*, *Pavovec* (ZSSP zapovrstjo v MB, Dravogradu in Kamniku)? Ali je v priimku *Pavovlič* (ZSSP Tolmin) računati le na napako v zapisu?

* * *

Na slovenske priimke, ki so jih poitalijančili za fašizma v Trstu in jih je PIZZAGALLI dokumentiral, nisem pozabil, a jih raje tu strnem v skrčen pregled, saj bomo med oblikami našli komaj katero, ki je nismo že brali: na str. 124,149,277-279 si slede te priimkovne oblike: *Pauletich*, *Palcich*, *Paoletich*, *Pavlovich*, *Pauletig*, *Paulettig*, *Paulic*, *Paulich*, *Paulovich*, *Pauz*, *Pavletic*, *Pavlica*, *Pavlovic*, *Paucich*, *Pauletic*, *Paulettich*, *Pauschè* in *Pavlle*: razen predzadnjega priimka, ki je postal *Possetti*, so vsi drugi spremenjeni v *Pauli*, *Paoli*, *Paoletti*, *Paolucci*, *Paulucci*, *Paolizza*.

* * *

Pregled krajevnega imenoslovja bomo začeli pri imenih s svetniškim prilastkom: poleg dveh že omenjenih naselij *Šentpável* pri Ljubljani (KLS II,367; ATLAS 127/B3) in *Šentpável pri Domžalah* (KLS II,106; ATLAS 127/B1), ki ohranjata ljudsko obliko *Šempáv*, je se *Šentpável na Dolénjskem* (KLS II,152; ATLAS 149/B2), pri katerem teče *Šentpavelska* (ATLAS prav tam), in *Št. Pavel*, nemško *St. Paul an der Gail* v Zilji (ATLAS 25/B1). KOŠTIÁL 627 omenja

kraj Št. Pavel tudi na Štajerskem: kje je? ATLAS našteva 8 zaselkov Sv. Pavel na slovenskem Zahodu (99/B3 pri Srednjem, 120/A1 pri Ročinju, 122/B1 pri Straži, 123/B1 v Stari Oselici, 141/B3 nad Gojačami, 161/A1 pri Vipavi, 181/B3 pri Pivki, 213/B1 pri Starodu) in še Sv. Peter in Pavel (119/A3 v Brdih). KOS II, 1499 *Sand Paul* naj bi bil »Sv. Pavel vzhodno od Planine na Vipavskem«.

Prisotnost davnega pridevnika na -ji iz našega hagio-nima je kar številna: nekaj kilometrov vsaksebi sta na Tržaškem dve vzpetini z enakim imenom *Pavliji vrh*, prva (it. *Monte San Paolo*) v tržaški občini (TO D4; ATLAS 178/A1), druga (it. *Colle Pauliano*) v zgoiški občini (TO E4; ATLAS Ø); na Pohorju je vrh s podobnim imenom *Pavljev vrh* (ATLAS 40/42, pod njim pa je zaselek *Pavljvevo*. V to skupino imen uvrščamo še naselje *Pávla vás* pri Mokronogu (KLS III,269; ATLAS 152/B2). Ali je to kraj, ki ga KEBER piše *Pavljva vas*? Druga imena so sestavljena z modernejšim svojilnim pridevnikom na -ov: *Pávlova vás* je ime naselju na Bizelj-skem (KLS III,40; po ATLASU sta tu dve naselji z istim ime-nom: 136/A3 in 156/A1). Iz hagonima — in ne morda iz priimka — je ime naselja *Pávlica* pri Starodu (KLS I,95; ATLAS 197/B3). Ime dveh naselij pri Ormožu *Pávlovci* (KLS IV,348; ATLAS 72/A2), pri katerih teče *Pavlovski potok* (ATLAS 72/A1-2), in *Pávlovski Vrh* (KLS IV,348; ATLAS 72/A2) v bližini gore z imenom *Pavlovski vrh* (ATLAS prav tam) je že izvajati iz priimka *Pavlovec*. Prav tako je izvajati iz priimka dve gorski imeni med dolino Bele in Matkovim ko-tom: *Pavličeve stene* in *Pavličovo sedlo* (ATLAS 59/B2). Sem sodita tudi *Paveljski potok* in *Pavličuv graben* (SVI II,77).

Imena zaselkov ponavljajo ponajveč osebno ime ali iz njega izvedene priimke: *Pavc* pri Slovenjem Plajberku (ATLAS 56/B1), *Pavel* pri Šoštanju, Gornjem Gradu in Šmartnem ob Paki (63/A3,87/B3,89/A2), *Paveljk* pri Izlakah (110/B3), *Pavičiči* pri Črnomlju (v seznamu 205/A2, na karti B2; priimek je hrvaškega porekla), *Pavlak* na Pohorju (39/B2), *Pavle* pri Žirovskem Vrh in v Polhograjskem hribovju (124/A3,125/A1), *Pavlek* pri Vojniku (91/B1), tudi ime gore na Dolu pri Trebnjah (150/A2), *Pavletov mlin* pri Podkumu (131/A3), *Pavli* pri Radljah ob Dravi (38/B1), *Pavlič* v Pernicah na Kobanskem (12/B3), pri Dravogradu (37/B1), pri Vurmatu (40/41), pri Železni Kapli (59/B2), dva pri Oplotnici (66/A3 in B3), pri Vranskem (110/A1), pri Idriji (122/B2), pri Litiji (129/A2), na Bohorju (134/A2), *Pavliček* pri Vojniku in Horjulu (91/A1,125/B3), *Pavličji* pri Pregari (KLS I,142; 210/B1), *Pavlin* pri Gornjem Gradu, Zalem Logu, Krškem in Šentjernejju (87/A3,103/A2,154/B1,172/B2), *Pavlini* pri Vi-nici (222/B1), *Pavlov rob* v Prekmurju (21/A1), *Pavlovič* pri Rogatcu (117/A1), *Pavšič* pri Ravnah in Čepovanu (36/B3, 121/B1), *Povlinč* pri Tolminu (100/B3), *Povš* pri Žalcu (90/A1), *Povše* pri Podkumu in na Bizeljskem (131/B2, 156/A1), *Povšek* pri Savi (130/B1), *Povšk* pri Logatcu (144/A2).

1460 *Pawlintzschach* je verjetno *Pavlinišče* pri Buko-vici blizu Renč (KOS II,208), ki ga nisem našel ne v KLS ne v ATLASU, a ga omenja KEBER.

Na rešetju je ostalo še čedno število krajevnih imen, ki jih tu nizam s previdno rezervno: naselje *Povlje* pri Pred-dvoru (ATLAS 84/A2), vodno ime *Povšen graben* pri Krškem (ATLAS 154/A1), pokrajinsko ime *Povšnarjeva pla-nina* v Kamniških Alpah (84/B1), gorski imeni *Povšnice* pri Velikih Laščah (167/A2) in *Povšnik* pri Lipoglavu (128/A3).

Kaj pa naslednja imena? gre za dve naselji: *Polšeče* pri Velikih Blokah (165/B1-2) in *Polšina* pri Izlakah (110/A2) ter za zaselke *Pavovce* v Halozah (96/A2), *Pavovec* pri Jesenicah (55/A3, dejansko AB3), *Pavšar* pri Škofljici

(147/B1), *Pavšel* pri Tržiču (83/B1), *Pavšet* pri Ravnah (36/B3) in *Povlak* pri Dobrni (90/B1).

Pelagius

Latinsko ime *Pelagius* sovпада z enakoglasnim pridev-nikom, ki v latinščini obstaja ob pridevniku *pelagicus* »mor-ski« iz samostalnika *pélagus* »morje«; latinščina je te be-sede prevzela iz grščine, v kateri se samostalnik glasi *pé-lagos*, pridevnik pa in z njim sovpadajoči imeni, moško in žensko, *pélagos*, *Pelághios*, *Pelaghiá*. Majhna sreča te dvo-jice imen v latinskem svetu je odvisna od močne konkuren-ce enakopomenskih latinskih imen *Marinus*, *Marina*. Vendar sta se tudi grški imeni uveljavili kot pozni krščan-ski imeni. Če prezremo številne svete Pelagije, naj se spom-nimo vsaj svetih Pelagijev: Cerkev časti 8. februarja sv. Pe-lagija II. papeža, 2. marca sv. Pelagija I. papeža, 1. marca sv. Pelagija mučenca v Antwerpenu, 25. marca sv. Pelagija mučenca v Laodikeji, 26. junija sv. Pelagija mučenca v Cordobi, 28. avgusta pa dva sv. Pelagija, mučenca v Con-stanci in v Istri (TAGLIAVINI I,186).

Zadnji svetnik, ki ga omenja Tagliavini, je sv. Pelagij iz Emone, ki mu slovenščina dolguje dve krajevni imeni, drugače je ime povsem odsotno v slovenskem imenoslov-ju: Emona pa je latinsko ime za tri mesta in sicer — v ra-stoči verjetnosti razlage za našega svetnika — Contanca v Švici, Ljubljana na Kranjskem in Novigrad v Istri; Taglia-vinijeva gotovost je le izraz največje verjetnosti.

Obe krajevni imeni sta na Tržaškem. Najprej se pojavlja v zgodovinskih virih tržaška *contrata* v zadnjem desetletju XIII. stoletja (zadnja številka v datumu ni čitljiva) v SSMM,673,c.10v. in *contrata Sancti Pellagii*, z latinsko imensko obliko torej, a od l. 1308 naprej v narečni obliki *in contrata Sancti Pallay* (SSMM,673,c.33v.) in tako še po-gostoma v drugih virih. O cerkvi sv. Ivana in Pelagija na Vrdeli trdi G. Cuscito, *Storia di Trieste Cristiana attraver-so le sue chiese*, Trieste 1982, str. 81, da je dokumentira-na od l. 1338. Obstoj imena, ki sem ga pravkar navedel, 40 let poprej govori za bolj zgodnjo datacijo. Vsekakor je zanimivo ugotoviti, da se ime te tržaške zunajmestne *con-trate* pojavlja v virih ponajveč v narečni obliki, ki jo lahko v fonetičnem prepisu zapišemo **paláj*. Izid končnega so-glasnika *j* je lasten bodisi tergestinščini kakor slovenščini, vendar akanje v prvem, nenaglašenem zlogu je izrazit slo-venski narečni pojav, doma na tem področju, zato brez obo-tavljanja trdim, da je ime *Paláj* za to zunajmestno področ-je izrazito slovensko.

O imenu slovenskega naselja *Šempólaj* v devinsko-nabrežinski občini sem se pred kratkim razpisal v publika-ciji *La toponomastica del Comune di Duino Aurisina*, ki jo je prizadeta občina izdala l. 1990. Tu sem objavil zgodo-vinske priče za krajevno ime od l. 1421 naprej obenem z zapisi ljudskega imena. V odstavku, posvečenem etimo-loški razlagi krajevnega imena, sem navedel, kakor se spo-dobi, Ramovša in Dorio, ki razlago imena dejansko obide-ta, in sem zapisal (prevajam se sam, kar si na kožo delam z izgubo časa in z naporom od l. 1945 naprej, medtem ko politiki trobijo o »rešitvah« takih problemov): »Ne Ramovš ne Doria ne razlagata današnjega slovenskega o (danes naglašenega, a naglas je sekundaren, kar izpričuje oblika *Sanctus Pallay* tržaškega kraja, v katerem je o prešel v a po akanju); ta o jasno izpričuje, da je ime nastalo iz srednjeveško-latinske oblike **Sanctus Palagius*, ker je slo-vanski o izid latinskega ā, nikakor pa ne bi mogel nastopi-

Osem Slovencev za danes

Zdomstvo - emigracija

Zora Tavčar začena letos svoj tretji cikel intervjujev z znanimi Slovenci in Slovenkami. Prvi letnik je bil posvečen osmim Slovincem iz matične domovine, drugi letnik osmim Slovenkam. Tretji pa bo poskušal poiskati osem Slovencev in Slovenk v zdomstvu, še točneje — v velikem svetu.

Zamisel je seveda drzna, saj so vsi ti intervjuvanci dosegljivi le preko pisem. Morda celo vsi ne bodo želeli ali hoteli odgovoriti?! Žal letos spraševalka torej ne more voditi pogovorov v živo, kakor je delala do sedaj.

Z nekaj sreče, zaupanja in optimizma pa bo morda cikel le stekel tako, kot je bil zasnovan. Na tem mestu se zato obračam na vse, ki so konec decembra ali januarja prejeli na vseh koncih sveta vsak svoj osebni vprašalnik, da na intervju sproščeno in hitro odgovorijo. (Vsakega intervjuvanca prosim tudi za eno do tri slike iz raznih obdobij, najraje črno-bele.)

V upanju, da dobim čimprej vseh osem pošilk, lahko že danes obljubim bralcem Mladike zanimiva in redna srečanja z osebnostmi, o katerih je bilo doslej v zamejstvu morda kaj malega že tudi napisanega, v matični domovini pa tako rekoč nič. Kdo bodo ta imena, pa mora, kot doslej, ostati — presenečenje.

Z.T.

Nikolaj Jeločnik, Argentina

Nikolaj Jeločnik je znan argentinski slovenski kulturni delavec: režiser, eden ustanoviteljev Slovenske kulturne akcije, ki je izdala tako rekoč vse, kar je v emigraciji izšlo slovenskih leposlovnih (in tudi esejističnih) knjig, pisec člankov in kritik v Glasu Kulturne akcije, (katere urednik je bil do nedavnega), dopisov v Svobodni Sloveniji in drugod, avtor vrste literarnih črtic in Oratorija o Baragu, poleg tega pa radoživ popotnik in kulturni sladokusec, doma prav tako v španski kot v francoski kulturi, prevajalec in — naj razkrijemo skrivnost — nosilec psevdonima Stane Kos, se pravi, pisec znane STALINISTIČNE REVOLUCIJE NA SLOVENSKEM, katere drugi del pravkar pripravlja za tisk.

Gospod Jeločnik, nekateri Vas imajo za svetovljanskega Slovenca v slovenski emigrantski kulturi. Že kot študent univerze v Ljubljani ste režirali Claudelovo *Marijino Oznanjenje* na Frančiškanskem odru (zdaj Mestno gledališče). V Argentini ste bili nosilec evropske kulturne usmerjenosti nasproti domačijski. Strastno ste sledili (in še sledite) dogajanju v svetovni dramatik, glasbi in slikarstvu. Kot goreč Slovenec pa še posebej sledite vsemu novemu v slovenski kulturi in politiki. Nekdo Vas je definiral kot slovenskega Francoza; ali niste celo sodelovali v neki publikaciji znanega katoliškega zgodovinarja in pisatelja Daniel-Ropsa? Ali dosti dolgujete Franciji? Kako sprejemate zase oznako svetovljanstva? Kako gledate na domačijstvo?

Koliko sem svetovljan, ne vem. Nikdar se nisem mogel zapirati v geto. Zmeraj skušam slediti miselnim in umetniškim vzgibom v evropski kulturi. Ob zaznanjih iz zahodnega kulturnega sveta sem si krojil svojo pot. Še kot dijaka ljubljanske klasične gimnazije me je pritegnil Francoski kulturni inštitut.

Paul Claudelovo *Oznanjenje Marijino* sem predstavil v Ljubljani na odru Frančiškanske dvorane maja 1943. Bil je prvi Claudel pri Slovencih, če izvemem radijsko uprizoritev istega misterija v Ljubljani nekaj let prej. Prevajalec je bil pesnik Anton Debeljak. V prevodu (*Dom in svet 1926*) sem naletel na dramaturške posege v tekst: zarisal jih je za radijsko izvajanje prof. France Koblar. Nisem vedel, da so črte njegove, a osvojile so me. Začel sem z reži-

Nikolaj Jeločnik, novembra 1990.

jo. Takrat sem študiral na tri leta prej ustanovljeni Visoki šoli za dramsko umetnost pri Glasbeni akademiji. Kot gojenec sem režijsko zasnovo zastavil z direktorjem, režiserjem Cirilom Debevcem, rektor akademije Julij Betetto pa je dal svoj placet. Dodam, da je uprizoritev sovpadala s pos-

Predavatelj v DSI v Trstu jeseni 1975.

vetilnim tednom Marijinemu Brezmadežnemu Srcu, (veliko prizadevanje škofa Rožmana sredi vojne).

Ko so pred nekaj leti prav na božični večer v Mestnem gledališču v Ljubljani (na istem odru) Oznanjenje znova uprizorili, so nekateri kronisti našo medvojno predstavo narahlo sicer omenjali, prav sramežljivo pa so zamolčali vsa imena nastopajočih: tako režiserja, scenografa, (pok. arh. Vladimir Gajšek) in glavnih igralcev: Violaine - Zdenka Škof, zdaj prof. Zakškova; Mara - Milena Cankar (zdaj arh. Čekutova); Pierre de Craon - Viktor Molka, po vojni režiser ljubljanske Drame; Jacques - Franci Hojan - zgodaj umrl; Anne Vercors - Tone Trdan (ubili so ga junija 1945 v Rogu); Mati - Marija Briškičeva. O predstavi sta v Slovenca in Slovenski dom pisala kritiko prof. Jože Peterlin in pesnik Severin Šali. Nismo še bili poklicni gledališčniki, a vsi smo gledališko umetnost študirali tako na dramski visoki šoli kot pri poklicnih profesionalcih. Danes imamo sočnejši prevod mojstra Claudela, tudi igralci v nedavni ljubljanski predstavi in ponovitvi v Celovcu so bili profesionalni igralci. S tihim zadoščanjem pa dodam, da je naša medvojna predstava utrla claudelijanski umetnosti pot v slovensko gledališče.

Daniel-Rops je v svojem katoliškem mesečniku natisnil prevod moje črtice *Mučenec in rabelj*. Sledil sem pisanju tega francoskega genija, ki mi ob Claudelu predstavlja katoliško Francijo. Prevajal sem njegove *Misijonarske junake*. Tudi sicer sem se s prevodi iz francoščine precej ukvarjal. S Francijo pa sem se seznanil v živo šele ob prvem potovanju v Evropo 1975. Dala mi je s svojo kulturno žarovitostjo več, kot sem lahko sanjal. V Parizu sem se seznanil z akad. slikarko Marjanco Drakshofler-Savinškovo, ki se je v francoskem umetniškem svetu zelo uveljavila. S svojo neprisiljeno umetniško zagnanostjo me je povedla v skrivnostni svet pariške visoke kulture.

Vzpon k svetovljanstvu čutim v sebi že od mladostnih nog. Domačijstvo se mi upira. Zdi se mi negacija vsega, kar je Slovencem velikega zapisano že od vojvodskega stola, od Brižinskih spomenikov naprej, od časov lastnega plemstva. Trubar in Gallus sta bila svetovljana, Prešeren je hodil v ljubljanski salonski svet, Cankar je bil s svojim peresom daleč od vsakršnega domačijstva. Prava slovenska podoba ni v Martinu Krpanu, marveč v finesah Kette-

jevih sonetov, v Jakopičevih kozmopolitskih barvah, v Plečnikovi arhitekturni simfoniki.

Vi ste meščanski otrok, pristna »ljubljska srajca«, mladost pa ste preživel v Meksiki na Friškovcu. (Tam blizu, na Korytkovi, sem stanovala po vojni). Kaj nam lahko poveste o starših, bratih, svojih otroških letih, rodu. — Ste dobili vzpodbude za svoja poznejša umetniška zanimanja v družinskem, župnijskem ali kakem drugem okolju?

Otroška leta so mi po koncu prve vojne tekla Pred škofijo 13, pred ljubljansko stolnico. Stik s cerkvenim življenjem v katedrali je zarisal vame neizbrisen vtis. Oče je pel v stolnem zboru. Vsako nedeljo sem bil z njim na koru pri deseti maši. Tu se začne moje prvo srečanje z umetno glasbo. Regens chori je bil takrat komponist Stanko Premrl. Otroka so me prevzele njegove orgelske improvizacije po maši. Nič manj pa njegove orkestracije pomembnih cerkvenih skladateljev.

Starša na Premrllov namig poskrbita za moje šolanje v klavirju. Oče me vodi k vajam za koncerte simfoničnih kantat in oratorijev, ki jih predvaja Glasbena Matica, (kjer je oče pel v zboru). Predajam se simfonični glasbi, spoznam vse tedanje slovenske pevce-soliste, spoznavam svet velikih mojstrov klasike, romantike, modernizma. Še otrok hodim z očetom v opero. Spominjam se iz tistih ranih let Tannhäuserja in Carmen. V Drami sem še otrok kuhan in pečen pri mladinskih predstavah, a kmalu deležen tudi svetovnega repertoarja. Nepozabni so mi Schillerjevi Razbojniki. Prvega Hamleta sem prvošolec srečal z Zvonimirom Rogozom. Oder me prevzema vse bolj, zaljubljen sem vanj. Na tihem in skrit poskušam doma, kar sem videl v drami. Ljubezen do odra me spremlja vse življenje. Prav nič mi ni žal. Velik moj dolg gre sestrični Mirijam Tozonovi, že v mojih ranih dneh odlični pianistki in organistki. Od vseh sorodnikov je tedaj edina, ki resno verjame v moje umetniške darove.

Nov vzgib je srečanje z ljubljanskimi frančiškani: p. Križostom Sekovanič, pesnik in dramatik. Pri njem začenjam s prvimi poskusi na odru. Vtisnil je močno zarezo v mojo začetno versko formacijo. Njegov religiozni ekspresionizem se kleše vame. Po naključju se kratkosrajnik seznanim z akad. slikarjem, mojstrom Rihardom Jakopičem: slikal je freske na obok vhodne veže mestne hiše »Meksika« na Jegličevi cesti, — tam smo takrat živeli. Večkrat mi je dovolil, da sem se vzpel k njemu na visoki oder pod obokom. Rad je imel otroke.

Ljubljanska klasična gimnazija je imela imenitno profesorsko zasedbo in je bila pravo gojišče kulturnih osebnosti. Katerih profesorjev se posebno radi spominjate? Ste imeli med sošolci ljudi, ki so se potem uveljavili v javnem življenju?

Klasična gimnazija pomeni moja najlepša leta. Rad se spomnim pisatelja prof. Ivana Preglja, ki nam več pripoveduje o svojem razgibanem življenju, kot o pravih slovenske slovnice. Gosposki Anton Sovre mi prvi odstira svet klasične antike, Rudolf Južnič me uvaja v francoski Parnas, ki ga hkrati bogati s svojimi pariškimi dogodivščinami Mirko Rupel; kanonik dr. Alojzij Zupan kot katehet nosi med nas zaznanja o evropski katoliški kulturi. V Mariboru me osvoji dr. France Sušnik, ki mi odpira svet svetovne književnosti, pomagata še prof. Dornik in Božidar Bajuk. Teh

profesorjev se resnično rad spominjam. V Ljubljani nas je v likovno umetnost in filozofijo uvajal filolog Franc Gnjezda, pedagog in humanist.

Moji sošolci: v drugi šoli Jože Tiran, poznejši igralec v ljubljanski Drami. Lep je spomin na Vasilija Melika, zdaj univerzitetnega profesorja; na pianista in komponista Jožeta Osana, z njim me pri poznejšem umetniškem snovanju veže iskreno druženje, polno navdihov in drznih misli; v sedmi šoli se seznanim z Jožetom Brejcem (Javorškom).

Posebna stopnica v mojem življenju je umetniški klub *KROG*. Dodelili smo mu na začetku vojne komaj dobro leto življenja. Bil sem njegov tajnik. V njem se zbira pestra družčina umetniško in kulturno nadahnutih mladih ustvarjalcev. Tu so mi iskreni prijatelji arh. Vlado Gajšek, prof. Karel Rakovec, njegova žena Danica, prof. Milan Komar, prijatelj vsega lepega in dobrega dr. Mitja Gorec. Po *Krogu* se seznanim z igralko Milo Šaričevo (pri njej ob študiju na dramski šoli še posebej študiram). Gospa vodi gledališki odsek v Krogu. Prevzel me je France Kremžar, pisatelj, mentor moščanskega kroga literatov in likovnikov. Z mnogimi je vstopil v *Krog*. Z njim je prišel tudi Marijan Tršar, pa France Balantič. V *Krogu* sta bila tudi pesnika Severin Šali in nepozabni Mitja Šarabon. Tudi poznejša igralka Alenka Svetelova. S simpatijo nam stoji ob strani akad. slikar Božidar Jakac.

Verjetno ste bili član dijaške Katoliške akcije, ki jo je vodil prof. Tomc. Kako gledate z današnje perspektive na tisto gibanje? Marsikdo mu očita netolerantnost; kaj pravite k temu? Kako osebno gledate na prof. Tomca kot človeka, profesorja in kristjana? Ste mogoče prišli v stik tudi z njegovim antagonistom dr. Ehrlichom? In kaj menite o njem?

Pri mladcih sem dve leti. Menim, da je bila organizacija dijaške Katoliške akcije sredi miselnega trenja v Sloveniji res potrebna. Med dijake in študente vnaša bistritev duhov, čut za disciplino, poglobljanje v versko življenje. Prof. Tomc nas je mladce odvrčal do politične dejavnosti. Po naravi je bil tog mož. Čustva je potiskal pod razum. Netoleranten ni bil, pač pa ves prevzet z »načelarstvom«. Mladega človeka je znal osvojiti. Pri mladcih je bila študentska zaljubljenost prepoved, skoraj smrtni greh. Mogoče je bilo v njegovem krščanstvu nekaj pritajenega janzenizma.

Prof. Lamberta Ehrlicha sem poznal. Pozdravljala sva se. V *Stražo* me je povabil po dveh sošolcih; nisem šel, ker kot mladec nisem smel. Od Tomca ga loči svetovljanska širina, ki jo je znal cepiti tudi na svoje stražarje. Njegova poznana maksima: *Sto katoliških profesorjev, znanstvenikov, umetnikov...* kaže njegovo veliko razgledanost in vizionarnost.

Menim, da sta tako Tomc kot Ehrlich vnesla veliko dobrega in žlahtnega v slovenski svet. Oba sta vzgojila mnoge plemenite mladeniške značaje, ki so svoje krščansko prepričanje potrdili z življenjem v letih enobejevske avanture in v prvih mesecih po njej.

Kdaj ste z gotovostjo spoznali, da imajo vodstvo OF v rokah slovenski komunisti? Dr. Bučar pravi v svoji knjigi, da je bil odpor »Vaških straž« proti terorju OF legitimen, manj pa nastanek domobranstva. Vaše gledanje na pojav revolucije me posebej zanima iz dveh razlogov: najprej, ker Vas prištevam med tiste redke emi-

grantske razumnike, ki znajo na tisti čas gledati iz širše politične perspektive in strpne distance; še zlasti pa zato, ker ste kot avtor STALINISTIČNE REVOLUCIJE NA SLOVENSKEM dejansko najboljši (vsaj na nekomunistični strani) strokovnjak za to obdobje.

To spoznam že junija 1941. Tista bajka o neki »proti-imperialistični fronti« na prvih lepkih po ljubljanskih ulicah le preveč brenka na sovjetsko struno!

Vprašujem se, zakaj naj je manj legitimen nastanek domobranstva kot Vaške straže? Prof. Bučarja visoko cenim, menim pa, da njegova dilema ne vzdrži zgodovinske resnice. Vprašujem se neenkrat: kaj pa naj bi vaški stražarji, kolikor jih je po italijanski kapitulaciji še ostalo svobodnih, po vseh komunističnih pokolih svojih sobojevnikov storili, če niso hoteli v zakol? Partija je jeseni 1943 dokazala, kaj misli storiti z ljudmi, ki so se ji do tedaj postavljali po robu. Nemci bi pa po italijanskem zlomu prav gotovo ne tolerirali organiziranih skupin slovenske kmečke in intelektualne mladine. Z odgoni na prisilno delo, na svoje fronte, bi vprašanje mladih slovenskih ljudi, ki niso hoteli v partizanstvo — nekaj tisoč jih je bilo — brž rešili. Tako so ravnali po vseh evropskih deželah. Domobranstvo je bilo nasledek Vaških straž, četudi na višji vojaški ravni.

Pri študiju za pisanje Stalinistične revolucije na Slovenskem sem si nabral precej znanja o tisti dobi slovenske usode. Brskanje po neštetihih knjigah enobejevske literature, stikanje za dokumenti, povpraševanja in dopisovanja, mnogi stiki s še živimi pričevalci tistih dni, pa tudi osebna iz-

S pisateljem A. Rebulo pred njegovo rojstno hišo v Šempolju spomladi 1981.

Mogoče ne veste, da...

- da je mladi tržaški raziskovalec Tomaž Simčič, ki je pred leti objavil knjigo o dr. Jakobu Ukmarju, dokončal rokopis obširne študije o znamenem slovenskem katoliškem javnem delavcu med obema vojnama dr. Andreju Gosarju...
- da je Andrej Inkret v sobotnem Delu dne 3. novembra 1990 izjavil, da se spominja težav, ki jih je imel, ko so iz zamejske knjigarne sporočali na mejo, da je pri njih ta in ta kupil to in to knjigo...
- da so skupni verski obredi judovske skupnosti v Ljubljani usahnili, ker je zdaj v Ljubljani manj kot deset vernikov...
- da ima *La Civiltà Cattolica*, najstarejša italijanska revija, za sabo že 141 letnikov in bo vsak čas dosegla 3400 številok...
- da je predstava drame A. P. Čehova *Striček Vanja*, s katero je — v Jovanovičevi režiji — Slovensko gledališče iz Trsta gostovalo v Leningradu, naletela na negativen sprejem pri ruskem občinstvu...
- da so vojašnice po Primorskem dobile priporočilo, naj ne dajejo na svoje sporede oddaj slovenskega radia in televizije, in da v teh vojašnicah tudi ni slovenskih časopisov...
- da je po sprostivni verske svobode v Sovjetski zvezi samostan v Zagorsku, 40 kilometrov od Moskve, postal spet duhovna »zibelka« ruskoga krščanstva in da so se tam zadnje čase krsti pomnožili za štiri/petkrat, cerkvene poroke pa za dvajsetkrat.
- da se je demokrščanski poslanec Roberto Formigoni, voditelj gibanja *Movimento popolare*, v parlamentarni diskusiji o vojni v Perzijskem zalivu izjavil proti stališčem svoje stranke glede vključitve Italije v akcijo mednarodne koalicije...
- da je Zora Tavčar posvetila svojo radijsko igro *Portret organista Simona*, ki jo je Radio Trst A izvajal za pretekli božič z bogato orgelsko opremo, skladatelju Ubaldu Vrabcu ob njegovi 85-letnici in igralcu Borisu Kralju ob prejemu Borštnikovega prstana...
- da v ZDA poskušajo izdelati umetno oko, ki naj bi slepemu preko mikrotelekamere, montirane na držalu očal, posredovalo možganom podobe v obliki svetlih in temnih pik...

kustva, vse se je napletlo v precejšen venec spoznanj za pričevanje »resnice na naši strani«. To skušam nuditi bralcem, posebej tistim iz povojne dobe, ki so bili do zdaj po partijskem enoumju brez lastne krivde vzgajani v najčistejših resnicah partijske religije.

Kljub svoji prirojeni širini in dosti bolj umetniški kot politični naravi ste se v medvojni Ljubljani odločno angažirali proti OF. Vas je k temu spodbudilo Vaše katoliško prepričanje ali pa je igral vlogo predvsem politični dejavnik, se pravi: bolj vera ali bolj politika?

Proti OF sem se angažiral že v dneh Vaških straž: s pisanjem v šapirografirani štirinajstdnevnik *Junaki*, ki sem ga tudi urejal. Vidno pa sem se predal propagandi za domobranstvo brž po njegovi ustanovitvi. Iz prepričanja: ne rečem, da verskega, še manj političnega — na ta vrt nerad hodim —, preprosto iz nazorskega prepričanja. Pri tem me je vodila velika ljubezen do slovenstva. Skoraj pet desetletij komunistične oblasti je dokazalo, da komunizem ne zna in ne more reševati slovenskih vprašanj.

Kaj sodite o vidnejših predstavnikih antikomunističnega tabora? Medtem ko glede škofa Rožmana ni dvomov o njegovi veliki narodni zavednosti in osebni poštenosti, ampak le o njegovi politični spretnosti, je osebnost generala Leona Rupnika dosti bolj kontroverzna. Kako bi na kratko ocenili njegov politično moralni lik? Je njegova pronemška drža sovpadala z razpoloženjem v slovenskem domobranstvu?

Rajnega škofa Rožmana cenim najvišje. Srečavam se z njim še pred vojno, ko z velikim zanimanjem prihaja v Frančiškansko dvorano gledat moje režije in gledališke poskuse. Njegovo izredno poznanje komunizma in vseh nevarnosti, ki po njem prete slovenski usodi, me od nekdaj prevzema. Je izreden mož, Slovenec do mozga, poseben prijatelj dijaške in študentske mladine. Nazorsko jasen in nekolebljiv. Politik ni bil in tudi ni hotel biti. Ko se bodo sence z njegovega spomina odplazile, bo njegova podoba med Slovenci vzblestela. Za takšen trenutek pa je potreben čas.

General Rupnik je bil na videz res kontroverzna osebnost. Nikoli se ni potrudil, da bi se opral očitka, da je pronemški. Njegova pronemška drža ni sovpadala z razpoloženjem v domobranstvu, ki je še do dneva izdaje v Vetrinju verjelo v zavezniško poštenje. Kot nekdanji avstrijski oficir iz prve vojne je Nemce gledal prijazno. Po vsem, kar so Nemci do jeseni 1943 počeli s Slovenci na Štajerskem in na Gorenjskem, je ta njegova prijaznost do okupatorja v protikomunističnih krogih motila. Osebnost pa je bil poštenjak, z velikim čutom za poravnavo socialnih krivic. Iz iskustva — dobro leto sem bil ko konca vojne v njegovi bližini — zatrdim: na sto in sto rojakov je rešil zapora in internacije.

Poznali ste pesnika Balantiča! Imate kakšne spomine nanj? Ali niste nekaj napisali — skupaj z Mitjo Šarabonom, ki je to gesto pozneje zelo drago plačal — ob njegovi tragični smrti v Grahovem?

S Francetom Balantičem me je vezalo iskreno prijateljstvo. Brž sva se ujela. Pri *Krogu* je bil v gledališkem odseku pri Mili Šaričevi. Njej je večkrat pokazal svoje pesmi. Gospa ga je zelo cenila. Jokala je, ko je zvedela za njegovo tragično smrt. Ni se pomišljala na njemu posvečenem recitacijskem večeru brati njegove pesmi: kazen ji je bila

tlaka v Rogu, na Gledališki akademiji je bila pozneje le honorarna nastavljenka.

Ob Francetovi smrti sem za Slovenčevo literarno priložo napisal črtico *Ognjena smrt Franceta Balantiča*. Mitja Šarabon je s pesmijo njemu v spomin drago plačal to gesto, vem. Podobnemu plačilu sem se ognil ob koncu vojne z odhodom iz Ljubljane.

Kakšen spomin imate na umik iz Ljubljane leta 1945? Preko katerih begunskih etap ste prišli v Argentino? — Kako je ta nova zemlja vplivala na Vašo občutljivost? Ste jo vzljubili? Kako se počutite doma v desetmilijonskem Buenos Airesu? Ste kdaj obiskali Ande?

Grenak je spomin na odhod iz Ljubljane. Zatekli smo se najprej ob Millstadtsko jezero; že zgodaj so nas Angleži potisnili v svoj lager-zapor v Spittalau, od tu sem sredi julija neko popoldne ušel. Čez gore sem jo ubral v Italijo. Monigo, Forlì, Servigliano, Senigaglia, Reggio Emilia, Rim, Genova so moje begunske postaje, preden so me pahnili čez ocean, na jug, v Buenos Aires. Proti moji volji: zmeraj sem želel ostati v Evropi, v nobeno Ameriko me ni vleklo, morda za ščepec v Kanado.

Buenos Aires me ni privlačil. Začenja se lov za službami sredi neznosne decembrske vročine in vlage. Sprva delam kot težak pri državnih gradnjah; pozneje me z nekaterimi drugimi slovenskimi izobraženci nastavi na ministrstvu za javna dela. V pisarni se privajam živi španščini.

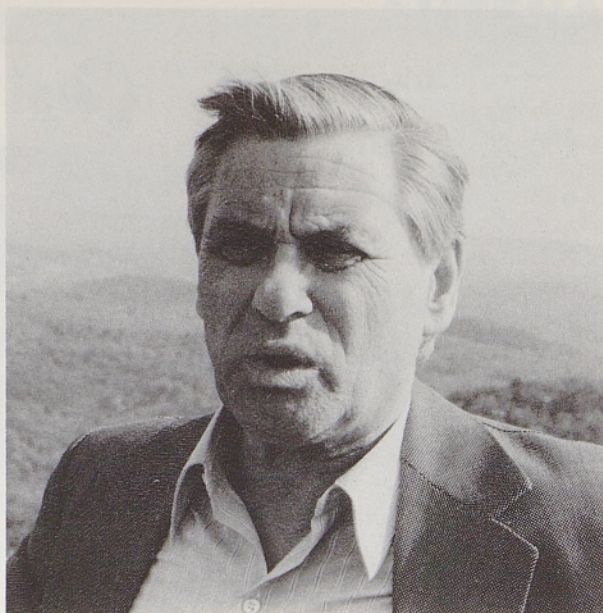
Z znanjem španščine se mi odgrne nov svet — svet španskega srednjega veka, baroka, romantike, miselnih in literarnih trenj v prejšnjem stoletju. Kljub vsemu pa mi nova domovina le ni domovina: po štiriinštiridesetih letih se v Argentini še zmeraj čutim tujca. Živim dejansko v tujem svetu. Odbija me nekakšna prisiljenost, ponarejenost pristnosti v argentinskem življenju; pogrešam iskrene ljudi, težko naletim na koga. Vse je izumetničeno, vse narejeno, prinešeno iz Evrope, tudi iz Združenih držav. Nepristnost posebno v kulturi: import španske in italijanske kulture se potegujeta za prvo mesto. V buenosaireškem Babilonu sem doma po sili.

Po Argentini sem malo potoval: zadržek — pomanjkanje denarja. V Andih sem bil dvakrat, v sedemdesetih letih, ko smo Slovencem v Mendози z mojo igralsko družino predstavili Rebulovo *Pilatovo ženo*, naslednje leto pa Rozmanovo dramo *Človek, ki je ubil Boga*. Obakrat so me mendoški rojaki popeljali prav do podnožja andskih vršacev.

Strmim nad fantastiko Aconcague, nad naravnost iz neba nagnetenimi docela golimi skalnimi in nekaj tisočmetrskimi puščičastimi vrhovi, nekoč ognjeniki. Obakrat si v trpki andski skalni pušči mislim: Takšen je najbrž Jupiter...

Kruh ste služili kot stavec pri časopisu LA PRENSA. Ali ste imeli še kake druge zaposlitve? Kje ste si jemali čas za Vaše obsežno kulturno delo pri Slovenski kulturni akciji, od režiranja dramskih tekstov do urejevanja Glasa Kulturne akcije? Posebno glede na velikanske razdalje v tem mestu! Kaj vse ste režirali in glasbeno opremljali? (Imam posnetek izredno dovršene predstave Rebulove Pilatove žene, s priloženim fotografskim gradivom o postavitvi). — In kje si je »Stane Kos« vzel čas za obsežno *Stalinistično revolucijo na Slovenskem*?

Za stavca se odločim v petinpetdesetih letih. Strojno stavljenje (danes iz mode) nese več kot časnikarstvo, ka-

mor bi se tudi lahko vrgel. Dodobra sem se obrti priučil v tiskarni *Baraga*, ki jo je vodil Ladislav Lenček CM. Tam smo tiskali *Katoliške misijone* in vse publikacije *Kulturne akcije*. Nekaj znanja za stavni stroj imam še iz Ljubljane.

Čas za kulturno delo — ne le pri SKA, temveč že leta prej, brž ko se je večina Slovencev iz evropskih begunskih taborišč zatekla v Argentino — sem si trgal od zaslužkarstva v obeh stavnicah. Pomagal sem ustanavljati *Kulturno akcijo*; še danes sem njen ustvarjalni član, notranjo dejavnost pa sem že pred leti preložil na zmogljive mlajše rame.

Razdalje v Buenos Airesu so res velike. A številni avtobusi, podzemna železnica in mestni vlaki, pogosti, jih premoščajo za majhen denar. Seveda je utrudljivo nekaj debelih ur režirati ali pisati članke in zapise za *Glas SKA*, tudi za *Kat. misijone*, *Svobodno Slovenijo* in še kam. Zaveš, da si opravil pošteno delo, daje moč in dviga.

Režiral sem mnogo: od izvirnih, zunaj Slovenije napisanih tekstov, do klasikov (Sofokles, Aishil, Euripides, Shakespeare, Molière in slovenski Linhart, ves njegov gledališki opus, Gogolj...) — do modernih: T. S. Eliot, Paul Claudel, Jean Anouilh, François Mauriac; pa izvorne drame: Franceta Papeža *Gozd*, Branka Rozmana za naš čas napisane: *Roka za steno*, *Človek, ki je ubil Boga*, *Obsodili so Kristusa* (menda so vse tri igrali tudi v Peterlinovi režiji na tržaškem Radiu). Naj ne pozabim na Alojza Rebulove radijsko igro *Pilatova žena*, ki sem jo iz zvočne predstavitve prenesel na oder in jo predstavil kot sakralni akt v slogu srednjeveških misterijev, zastavljeno pa v sodobnem ključu.

Po naravi nagnjen k vsemu, kar je muzikalno, sem svoje režije skoraj vedno peštril tudi z glasbenimi skicami iz svetovne klasike in moderne dramatičnosti (Stravinskij, Ravel, Mahler... pa tudi Bach, Telemann in še kdo), seveda brez lastnega orkestra, ki ga emigracija nima, vselej pa s primerno montažo reprodukcijskih posnetkov. Zadnji večji moj prispevek je režija, koreografija in predstavitev celotnega Prešernovega *Krsta pri Savici*. Predstava je bila na odru buenosaireške *Slovenske hiše*. Njena posebnost: nasto-

S pisateljem Rebulo na vrhu Sv. Lenarta.

pili so kot igralci in člani koreografskega in govornega zbora študentke in študentje mladega slovenskega rodu, vsi rojeni že v Argentini. Vsa predstavitev je slonela na hkratnem predvajanju Gustava Mahlerja 2. simfonije *Vstajenje*. Scenično ogrodje mladega arh. Tjaše Eiletza ji je dalo živ poudarek.

Stane Kos je psevdonim, ki sem ga prevzel, ko sem pisal prvo knjigo *Stalinistične revolucije*. Pisanje gre zdaj v vrh s pripravo za natis 2. dela (september 1943 do junija 1945). V pisanje me je spodbudil dr. Branko Rozman, ki je prevzel tudi končno redakcijo, lektoriranje in poskrbel za natis. Z mnogo dokumentacije pomaga knjigi tudi prof. Janez Grum. Prvo knjigo je natisnila celovška Mohorjeva. Kdo bo drugi del, še ni odločeno.

1973 sem napisal dokumentarko *Teharje so tlakovane z našo krvjo*, s pričevanji preživelih iz pokolov v Teharju, Hrastniku, Trbovljah. Dokumentarko o Rogu je dobro leto prej poslal v svet dr. Branko Rozman. Nastopila sva s psevdonimi Tomaž Kovač in Matjaž Klepec. Lani je obe ponatisnil ob enem s Tolstojevo Celovško zaroto Roman Leljak, v Trilogiji. Uvod v knjigo je napisala Spomenka Hribar.

Precej truda sem vložil tudi v pisanje libretov za vsakoletne počastitve (v juniju) — na domobranski pokol. Teh je čez petindvajset. Morda bom kdaj zbral vse te librete in jih ponudil javnosti, zdaj, ko »so vremena Kranjcem se zjasnile...«.

Videti je, da tudi v Buenos Airesu ostajate Slovenec in Evropejec, s srcem doma v Ljubljani in Trstu, a tudi Münchnu, Mozartovem Salzburgu in v kulturni srčiki sveta — Parizu. Vaša potovanja so pravi lov na kulturna doživetja, od gledališč do koncertov in galerij. O tem sem Vas slišala večkrat slikovito in navdihnjeno pripovedovati: ali boste kdaj o tem tudi pisali? To bi bil slašten dnevnik!

Mislil sem na to, k temu so me spodbudili tudi prijatelji. Tako sem že mnogo tega posnel na trak! Treba bo sesti in brž ko bo knjiga, ki jo pripravljam te mesece, šla v

tisk, morda začnem s prepisovanjem svojega dnevnika s traku na papir. Torej ste anticipirali moj novi delovni načrt!

Poznam Vašo globoko vernost. Odkod izvira? Verjetno Vam je v življenju vera vsaj toliko pomembna kot umetnost? Vam je bila vera v eksilu v veliko oporo? Ali pa ste morali kdaj čez kako težjo versko krizo? (Niste kdaj napisali tudi sakralnega teksta, v ušesih imam Baragov Oratorij!?)

Vernost je v meni od otroških nog. K nji me vodita mama in oče, k nji stiki z duhovniškim svetom okrog Šenklaž, posebno mnogo pa so pripomogli patri frančiškani, a tudi jezuitje. Vere ne zapostavljam umetnosti. V eksilu me je vera mnogokrat reševala. Posebnih kriz se ne spominjam, več je moralnih, a sem jih prenetel in skušam ostati na poti, ki mi jo je življenje pokazalo kot pravo.

Sakralni teksti? Teh je nič koliko. Večkrat so mi očitali, da vnašam na oder mistiko, da v mojem delu ni realizma. No, prav ponosen sem na to. Vrženi smo v poseben čas: dajmo mu odziv. Poseben sakralni tekst 1952 je spev o Baragu, ki ga naslavljam *Eno samó je potrebno...* dramski oratorij za igralce, soliste in govorne zборе. Pa 1965 z Brankom Rozmanom koreografska predstavitev *Obsojen sem bil*. Pa tudi v španskem prevodu pred argentinsko publiko. 1966 režiram T. S. Eliotov *Umor v katedrali*, 1973 Rebulovo *Pilatovo ženo*.

Še nekaj besed o Vaših sopotnicah, ženi in hčerki. Pa o vnukih.

Moja žena Marija je prizadevno sodelovala pri mojih gledaliških predstavah kot igralka — študirala je v zasebni dramski šoli v Argentini —, dokler je ni argentinski gospodarski napredek prisilil, da si je poiskala posebej zaslužkarsko delo. Hčerka Irena je odbila gimnazijo, študirala slikarstvo in kiparstvo na buenosaireški akademiji za likovno umetnost, pozneje pa v Strassbourgu slikarstvo in dekorativno umetnost. Prva platna je razstavljala v Lyonu. Zdaj se posveča otrokoma in obenem študira filmsko režijo. Vnuka Andreja in Tomaž sta še šolarja, zavzeta, če dedek potuje v svet... Oba moja velika sreča in upanje!

Vaši prijatelji po svetu?

Samo nekaj jih je: Branko Rozman v Münchnu, Tone Zrnc v Torontu, Jože Rus v Chicagu, Zora Tavčar in Lojze Rebula v Trstu; večino drugih so odstrelile oznovske krogle v Rogu ali pa so šli svojo pot.

Izid plebiscita Vas je, kot Ste mi rekli po telefonu, osrečil. Ste glede slovenske prihodnosti optimist?

In nazadnje še: kaj bi rekli k novemu letu bralcem Mladike?

Plebiscit je bil zame največji življenjski dogodek. Posredno iz Münchna, kjer sem zdaj, sem glasoval za slovensko državo. Sen, ki ga sanjam vse življenje! Zaupam v božje načrte: v njih je tudi sreča Slovenije. Po tolikih žrtvah v zadnji vojni in revoluciji je slovenska usoda naravnana v zenit. Srečen in ponosen sem, da sem Slovenec. Kaj lepšega naj si želim?

Bralcem Mladike: želim vso srečo. Naj bo 1991 leto slovenskega dopolnjevanja. Zaupajmo v slovensko prihodnost. Slovenija je neminljiva. S to zastavo veslajmo v novo stoletje.

Delovanje DSI v novem letu

Gostje iz Sveč na ponedeljkovem večeru DSI.

Po božičnih in novoletnih praznikih je Društvo slovenskih izobražencev takoj nadaljevalo z rednimi ponedeljkovimi sestanki. Že 7. januarja je imelo v gosteh prosvetno društvo Kočna iz Sveč na Koroškem. Društvo je pripravilo zanimivo in bogato razstavo slik, ki so jih v dolgih letih izdelali udeleženci sveških slikarskih tednov. Pri otvoritvi razstave, ki je bila odprta do 28. januarja, je sodeloval moški zbor Kočna pod vodstvom ravnatelja Feiniga. Naslednji ponedeljek, 14. januarja, je bil gost

TIGROVEC RUTAR POČAŠČEN

Na slavnostni občinski seji v Novi Gorici so 24. decembra proglasili za častnega občana skoraj 90-letnega Toneta Rutarja. Gre za nekdanjega tigrovca, ki z zbiranjem pričevanj in pisanjem ohranja spomin na odpor primorskih Slovencev proti raznarodovanju in fašizmu.

DOM IN SVET III.

Prof. Stanko Janežič je v Mariboru uredil in s pomočjo posebnega konzorcija izdal *Dom in svet*, zbornik 1990. Gre za tretjo publikacijo te vrste s tremi že ustaljenimi razdelki: *Pogledi na Dom in svet*, *Leposlovje*, *Slovenska prihodnost*. Vsebinska je tehtna, sodelavci pa so iz matice in zdomstva.

društva znani slovenski športnik Drago Ulaga, ki je govoril o knjigi Franceta Perniška »Zgodovina slovenskega Orla«. V ponedeljek, 21. januarja, je dr. Drago Čepar predaval na temo »Zdrava družina — močna država«. Zadnji ponedeljek v mesecu pa je dr. Drago Ocvirk ponovil za tržaško občinstvo svoje predavanje na teološkem tečaju v Ljubljani z naslovom »Krščanska izhodišča za človeško družbo«. Kulturni večeri DSI v Peterlinovi dvorani v Trstu so vsak ponedeljek ob 20.30.

HAREJEVE »BOŽIČNE PESMI«

Za lanski božič je Zveza cerkvenih pevskih zborov v Trstu izdala zbirko božičnih pesmi za mešani, moški in ženski zbor, ki jih je uglasbil predsednik ZCPZ Zorko Harej. Zbirko, ki obsega dvanajst skladb na besedila raznih avtorjev, so predstavili na posebnem večeru 28. decembra lani. Zbirko je predstavil prof. Andrej Bratuž, pri predstavitvi pa je sodeloval tudi moški zbor Fantje izpod Grmade.

UMRL SLIKAR STUPICA

V Ljubljani je 19. decembra umrl slikar in upokojeni profesor na Akademiji za likovno umetnost Gabrijel Stupica. Rodil se je leta 1913 v Dražgozah, umetnost pa je študiral v Zagrebu.

DAN EMIGRANTA

V Čedadu je bil 13. januarja tradicionalni Dan emigranta. Nastopili so: Beneško gledališče, rezijanski avtor pevec Rino Chinese s skupino Rezija, folklorna skupina Val Resia, tržaški harmonikarski ansambel Synthesis 4. Spregovorili so senator Stojan Spetič, prof. Viljem Černo in sen. Paolo Micolini.

KNJIGA FRANCA SODJE

Pri Mohorjevi v Celovcu je izšla 14. knjiga (brez prevodov in ponatisov) lazarista Franca Sodje, ki zadnja leta deluje v slovenskem starostnem domu Lipa v Torontu. Gre za razmišljanja o družini z naslovom *Sreča pod domačo streho*.

MORA IN BOLEČINA

Mora in bolečina slovenskega naroda. Revolucija ali sprava. To je naslov knjige, ki jo je prof. Janez Rotar izdal pri celovski Mohorjevi. Gre za razmišljanja, spomine, občutja v iskanju resnice o slovenski vojni tragediji. Besedilo je nastalo že leta 1986, a ni bilo založnika, zdaj so mu priloženi dodatki iz pisem bralcev rokopisa in razmišljanji Spomenke Hribar ter Tineta Velikonje.

UMRL JE IGNAC DOMEJ

Na Koroškem je 10. decembra umrl znani javni delavec ekon. svetnik Ignac Domej. Rodil se je 30. julija 1921 v Rinkolah pri Pliberku in bil po poklicu kmet. Žalna seja v Pliberku in pogreb v Šmihelu sta pokazala njegovo priljubljenost, sad požrtvovalnega dela za skupnost: 20 let je bil podpredsednik Narodnega sveta koroških Slovencev, 31 let občinski svetovalec, 10 let član koroške deželne kmetijske zbornice itd.

ČASTNO MESTO SLOVENSKI KNJIGI SREDI TRSTA

Knjižnica tržaškega semenišča se je odločila, da 30-letnico svojega delovanja proslavi s primerno razstavo najstarejših svetopisemskih tekstov, ki jih ima v posesti. Med najstarejšimi eksponati je bil tudi prevod Jurija Dalmatina iz leta 1584 »SVETI PREROKI, v slovenski jezik tolmaženi, skusi Ivria Dalmatina... Witebergae, Hans Kraffts Erben, 1584«. Knjiga je bila razstavljena na častnem mestu in je vzbujala splošno zanimanje in začudenje, da imamo Slovenci že nad 400 let star prevod Biblije. Sloveščina je bila petnajsti jezik, v katerega je bilo v dobrem stoletju po iznajdbi tiska prevedeno in v njem tudi natisnjeno celotno sv. pismo. Doslej so ugotovili le še 66 izvodov, od tega v Sloveniji 33 izvodov ohranjenih prvotnih odtisov. Faksimilirana izdaja Dalmatinske Biblije pa je izšla leta 1969 v zbirki »Monumenta litterarum slovenicarum«.

Razstava je bila v razstavnih prostorih Državne ljudske knjižnice v Trstu od 6. do 16. novembra.

UMRL ANDREJ ŠAVLI

V domu upokojencev na Bokalcah pri Ljubljani je 13. novembra umrl v 85. letu starosti šolnik in nekdanji tigrovec Andrej Šavli. Zapustil je bogato publicistično in narodnoobrambno delo.

22. KOROŠKI KULTURNI DNEVI

27. in 28. decembra so bili v Celovcu v priredbi Krščanske kulturne zveze in Slovenske prosvetne zveze 22. koroški kulturni dnevi. Posvečeni so bili problemom sodelovanja v prostoru Alpe-Jadran, zgodovinskim temam in pa zamislim o javnopravnem predstavištvu koroških Slovencev.

VOLITVE NA KOROŠKEM

10. marca bodo na Koroškem občinske volitve. Tokrat bodo upravičenci neposredno volili župane. Samostojne slovenske liste so trenutno prisotne v 25 občinah s skupno 44 zastopniki.

ZDOMCI IN PLEBISCIT

V Sloveniji je vzbudilo posebno pozornost dejstvo, da je moralno sodelovalo pri plebiscitu 23. decembra o slovenski neodvisnosti in suverenosti tudi veliko zdomcev. Tine Debeljak je iz Argentine prinesel v Ljubljano 3.000 podpisov v podporo plebiscitu. V Kanadi pa so zbrali 1.600 podpisov.

RAZSTAVA TEDA KRAMOLCA

Akademski slikar Ted Kramolc je v začetku lanskega decembra razstavil izbor svojih akvarelov zadnjega desetletja, kakih 50 del, v slikarski šoli Franklin Carmichael Centre v Torontu v Kanadi, kjer tudi sam poučuje.

GOSPODARSTVENIKI PO SVETU

Slovenski poslovneži in svobodni poklici iz Kanade so oktobra lani ustanovili Slovensko gospodarsko zbornico v Torontu. Za predsednika je bil izbran podjetnik J. Slobodnik. Zbornica želi nepridobitniško skrbeti za povezovanje gospodarstvenikov v zdomstvu in Sloveniji.

Za podobno ustanovo so se odločili tudi Slovenci v Argentini, ki so 21. decembra ustanovili v Buenos Airesu slovensko-latinskoameriško trgovsko zbornico. Njen predsednik je podjetnik Herman Zupan.

AVSTRIJSKI INŠTITUT V LJUBLJANI

Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno zgodovino in Filozofska fakulteta v Ljubljani sta podpisala sporazum o odprtju Avstrijskega znanstvenega inštituta v Ljubljani. Za vodjo je bil imenovan koroški Slovenec, zgodovinar in publicist Feliks Bister.

KATOLIŠKI DELOVNI ODBOR

Pri šolskih sestrah v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu je 16. decembra praznoval 25-letnico koroški Katoliški delovni odbor. Ob kulturnem sporedu so se zvrstili govori tajnika Janka Merkača, pisatelja Alojza Rebule, Hanzija Stickerja (o delovanju Katoliške mladine), Alberta Smrečnika (o Visokošolski mladini), Vinka Ošlaka (o Katoliški prosveti in o Referatu za izobražence) ter pismo celovškega škofa Egona Kapellarija.

UMRL GEOGRAF GIORGIO VALUSSI

Dne 24. decembra je umrl v Trstu univ. profesor Giorgio Valussi. Kot geograf je svojo pozornost posvetil tudi prisotnosti Slovencev v Furlaniji-Juljski krajini.

ZBOR GALLUS V RIMU

Koroški zbor Gallus, ki ga vodi prof. Jože Ropitz, je bil prve dni januarja v Rimu. Dne 2. januarja je pel pred papežem, ki je pevce nagovoril v sloveščini.

SKUPNOST LOYOLA

Pred ljubljanskim nadškofom dr. Šuštarjem je 1. januarja v ljubljanski stolnici 21 deklet izreklo zaobljubo in tako dokončno stopilo v novo redovno skupnost Loyola, ki je zrasla iz gibanja Kres in se oplaja pri duhovnosti sv. Ignacija. Dekleta imajo od 22 do 36 let. Med njimi je 15 Slovenk in 5 Italijank, ena pa je Portugalka. Skupina »lojolk« že več let dela tudi v Trstu.

ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE

Izšel je 4. zvezek Enciklopedije Slovenije, ki obsega gesla od Hac do Kare. Med obsežnejšimi gesli so tista, ki obravnavajo Hrvatsko, italijansko-slovenske odnose, italijanizacijo, Jugoslavijo.

TAIZEJSKO SREČANJE

Tokratno novoletno srečanje mladih, ki izvira iz gibanja ekumenske skupnosti v Taizéju, je bilo v Pragi. Med 90.000 udeleženci je bilo tudi 1.900 Slovencev. Med njimi je bila skupina iz Koroške.

NOVOSTI PRI ČASOPISIH

Pri slovenskih časopisih doma in po svetu je z novim letom nastopilo več novosti.

Katoliški glas v Gorici je prešel na tiskarsko tehniko offset in na manjšo obliko.

To velja tudi za Svobodno Slovenijo v Argentini.

Družina je v Ljubljani zamenjala sedanjega podnaslov »Verski tednik« z oznako »Slovenski katoliški tednik«. Obseg se je podvojil: 16 strani z novimi rubrikami in pisano vsebino.

Na Radioteleviziji Slovenija so uvedli verske sporede, ki jih vodi dr. Drago Klemenčič.

V Ljubljani so ukinili Demokracijo, Slovenska kmečka zveza pa je začela izdajati politično-informativni list Slovenske brazde.

RAZLOGI ZA VZTRAJANJE

Novoletno srečanje v Tinjah na Koroškem, ki sta ga 2. in 3. januarja priredila Referat za izobražence in Katoliška prosveta, je imel naslov Razlogi za vztrajanje. Šlo je za razmišljanje o narodni in kulturni identiteti. Predavali so Spomenka Hribar, Vinko Ošlak, p. Marko Rupnik (ki je tudi razstavljal slike, ki jih je predstavil Ivan Sedej) in Alenka Rebula Tuta.

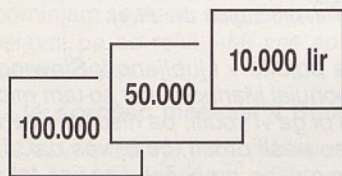
UMRLA SILVA TRDINA

Januarja je umrla slavistka Silva Trdina, ki se je rodila leta 1905 v Ljubljani. Bila je srednješolska profesorica, honorarno pa je predavala na pedagoški akademiji, na filozofski in teološki fakulteti. Znan je zlasti njen učbenik Besedna umetnost v dveh zvezkih in z neštetiimi ponatisi. Pripravila pa je tudi verski knjigi Tudi jaz živim evangelij (4 zvezki, 1974) in Mozaik (1986).

SSK V GORICI

Slovenska skupnost v Gorici je imela 18. januarja pokrajinski kongres. Novoizvoljeni pokrajinski svet je nato 1. februarja potrdil za pokrajinskega tajnika dr. Mirka Špacapana, za pokrajinskega predsednika pa izvolil dr. Štefana Bukovca.

Akcija 10.000 lir za kulturo

*Prispevajte
v sklad za kulturo!*

UMRL DR. STANISLAV PAVLICA

Na obisku pri sinu v Bologni je 20. januarja umrl starosta zamejskih zdravnikov, zobozdravnik dr. Stanislav Pavlica. Rodil se je 26. maja 1893 v Rihemberku in od leta 1950 delal v Trstu, kjer je poklic opravljal preko 90. leta starosti. Dolgo je bil predsednik Slovenskega dobrodelnega društva in častni predsednik Slovenskega zdravniškega društva v Trstu.

DR. FALEŽ SLOVENSKI ZASTOPNIK

Slovenska vlada je imenovala za svojega pooblaščenega predstavnika za Italijo in Vatikan dr. Štefana Faleža, ki v Rimu vodi svoje podjetje, bil pa je že aktiven v mednarodnih organizacijah in organizator več potovanj papeža Pavla VI. in Janeza Pavla II.

SKAVTSKA RAZSTAVA

V Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru sta kustosa Mira Grašič in Marjan Matjašič pripravila veliko razstavo o predvojnih skavtih in gozdovnikih na Slovenskem. Prikaz pa sega tudi v povojna leta taborništvu v Sloveniji in Trstu ter skavtizma v begunskih taboriščih, v zdomstvu, zamejstvu in z lanskim letom tudi spet v matici. Razstavo so odprli 18. decembra. Napovedanih je še nekaj manjših spremnih razstav in prireditev, tudi o zamejskem skavtizmu. Katalog Skavti in gozdovniki na Slovenskem ravno tako predstavlja vse omenjene organizacije. O slovenskem skavtizmu po vojni v zamejstvu in zdomstvu je napisal pregled Ivo Jevnikar, o tržaških in goriških tabornikih pa Milan Pahor.

UMRL DUŠAN HREŠČAK

V Trstu je 2. januarja umrl politik in časnikar Dušan Hreščak. Rojen je bil 14. decembra 1909 v Lokvi pri Divači. Pod fašizmom je bil skoraj deset let zaprt, med vojno pa prej v internaciji, potem pa v partizanih. Maja 1945 je prišel v Trst in kmalu postal odgovorni urednik Primorskega dnevnika. Po kominformu je ostal v »titovskih« političnih organizacijah, po njihovem razpustu pa je stopil v Italijansko socialistično stranko. Kot socialist je bil izvoljen v tržaški občinski svet in kot prvi Slovenec tudi v občinski odbor (1965), kar je povzročilo val protestov nacionalističnih krogov, tako da je dogodek prešel v politično zgodovino kot »afera Hreščak«. Dolgo je bil tudi predsednik Glasbene matice in v vodstvu SKGZ ter slovenskega gledališča.

AVDICIJE V RIMU

Postopek za sprejetje zaščitnega zakona za Slovence v Italiji se je 9. januarja premaknil za korakec naprej. V Rimu je ožji odbor senatne ustavne komisije zaslišal predstavnike slovenske manjšine o vsebini že 20 let pričakovane zakona.

P. ŽUŽEK PODTAJNIK

Papež Janez Pavel Drugi je imenoval p. Ivana Žužka DJ za podtajnika v papeškem svetu za razlago cerkvenih zakonodajnih besedil. V kratkem bo namreč prenehala z delom komisija za prenovo vzhodnega cerkvenega zakona, ki jo je vodil. Enega izmed zakonikov, ki jih je slovesno podpisal papež in ga je izročil p. Žužku, je ta daroval svetišču v Brezjah.

Dr. Drago Ulaga (zgoraj) in dr. Drago Čepar (spodaj) gosta na večerih DSI.

TISCHLERJEVA NAGRADA

V Celovcu so 23. januarja podelili 12. Tischlerjevo nagrado akademskemu slikarju Valentinu Omanu. Slavnostni govornik je bil dr. Ivan Sedej. Nagrado podelujeta Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza.

SLOVENSKI ZVON

V Rimu je papež 20. januarja blagoslovil cerkev sv. Higinie v novi župniji, ki jo vodi slovenski duhovnik dr. Matej Rus. Zvon nosi tudi slovenski napis.

KUČAN V BENEČIJI

Predsednik slovenskega predsedstva Milan Kučan je bil 4. januarja na obisku v Benečiji, kjer se je srečal s slovenskimi duhovniki in uredniki Doma ter Novega Matajurja. Bil pa je tudi v Krminu in Trstu, kjer se je med drugim razgovarjal z zastopniki vseh komponent slovenske manjšine.

Dr. Anton Korošec v spominih dr. Mateja Poštovana - II. del

Dr. Poštovan, kako to, da ste postali tajnik dr. Antona Korošca?

Jaz sem študiral pravo v Ljubljani, on pa je bil predsednik senata in je potreboval tajnika. Rad bi imel mene in mi je pravil: »Dajte doštudirati!«

Sta se vidva že poznala?

Da, saj sva bila v zlahti, oddaljeni zlahti. Potem sem mu nekoga svetoval, saj bi jaz lahko nastopil pozneje. Ko sem napravil drugi državni rigoroz in mi je manjkal samo še eden, pa je Korošec rekel: »Zdaj pa lahko za tega študirate v Beogradu v senatni knjižnici. Pridite k meni, imeli boste bolj malo dela, da boste lahko študirali!« In tako se je zgodilo, da sem šel februarja 1939 k njemu.

Ste potem utegnili doštudirati?

Da, z odliko sem opravil tisti rigoroz.

Dela pa verjetno ni bilo tako malo?

Res ga nisem imel veliko. Vsakodnevne stvari je opravljalo njegovo tajništvo, jaz sem kot osebni tajnik imel samo politične zadeve, na primer kake govore. Če so ga, recimo, gasilci kam vabili, pa ni mogel iti, ali pa, tudi če je šel, pa ni imel časa, da bi si sestavil govor, mi je povedal, kaj naj napišem, pa sem sestavil. Takih govorov sem ne vem koliko napisal.

Po opravljeni vojaški službi ste odšli v Ljubljano?

Takrat je rekel: »Nemčija bo napadla Jugoslavijo, vojska bo. Zdaj napravite, kakor hočete. Lahko ste še

Ob objavljanju intervjuja z dr. Poštovanom nadaljujemo tudi z natisom slik s političnega slavlja z dr. Korošcem iz zapuščine prof. Ivana Theuerschuha. Tokrat lahko postrežemo tudi z nekaj podrobnostmi, ki nam jih je prijazno posredoval kustos Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu Marjan Kos, na katerega smo se obrnili s prošnjo za podatke. Fotografije so bile posnete na »Jegličev dan« 4. junija 1937, ki se je začel v Mislinji, nadaljeval v Šmartnem in dosegel svoj vrh v Slovenj Gradcu z mašo, političnim shodom in družabnostjo. Takrat je občina podelila dr. Korošču častno občanstvo. Na plaketi sta podpisana župan dr. Picej in podžupan Smolčnik.

Dekleta v nošah pozdravljajo dr. Korošca, ki ima v rokah rože. Levo prof. Theuerschuh, desno župan dr. Picej.

naprej pri meni, ali pa pojdite v Ljubljano k Slovincu. Prej sem vas večkrat ponujal Mariboru, ker so tam mislili ustanoviti dnevnik, da bi ga vi vodili, pa niso bili navdušeni za vas. Zdaj pa so prišli prosit, če bi vas dal. Jaz pa, če bi bil na vašem mestu, ne bi šel, ker vas takrat niso hoteli imeti, a napravite, kakor hočete.« Jaz sem mu odgovoril: »Ne, jaz grem v Ljubljano!« In on je nadaljeval: »Tam boste le med svojimi ljudmi, ko bo vojska...«

Ko ste odšli, je bil dr. Korošec še predsednik senata?

Da, on je umrl kot predsednik senata. Še to je zanimivo. Ko je predvideval, da bo vojna, in je bil v Begunjah, sem jaz ostal v Beogradu in sem se vsak teden peljal en dan gor v Begunje, en dan sem bil pri njem, en dan pa sem se vozil nazaj. Nosil sem mu pošto. Med tem časom mi je rekel: »Zdaj pa bi vi meni na mojem stanovanju uredili mojo knjižnico.« Saj je vse knjige kupoval, a vse dajal študentom, tako da je imel malo knjig. Želel je: »Napravite mi seznam knjig!« To sem mu sestavil in mu nesel gor v Begunje, pa je rekel: »Ste kaj kadili?« Imel je doma cigarete in cigare. Odgovoril sem: »Sem, ja.« »Pa tudi tiste cigare v neki posebni škatli, ste tudi tiste kadili?« »Tudi.« »Pa ste vse pokadili?« »Ne!« Takrat je zaključil: »O, hvala Bogu! To so Göringove cigare, ki jih je dal knezu Pavlu in on jih je dal meni. Ko bodo prišli Nemci zasest Beograd, bom sedel v naslanjaču in kadir Göringovo cigaro...«

Je v Beogradu živel sam?

Sam, da. V najemu je imel hišo pri neki gospodinjii. To je bila vdova po nekem znanem srbskem pisatelju. Ona mu je kuhala, pa neka ženska mu je prihajala pospravljat.

Je v Sloveniji imel kake sorodnike?

Sestro pa dva nečaka. Živelii so na domu v Biserjanah.

Poleti pa je letoval v Sloveniji?

Letoval je v Begunjah. V najemu je imel neko hišo z vrtom.

Kako se je premikal, recimo, po Ljubljani? Ga je vedno spremljal kak agent?

Čisto sam. Imel je sicer agenta, ki je hodil z njim. Srba. Bil je zelo zvest, vedno isti agent. A po Ljubljani je hodil čisto prosto.

Duhovniško oblečen?

Vedno.

Tudi v Beogradu?

Ne spominjam se. Mislim, da je tam nosil kravato.

V dušnem pastirstvu pa nikoli ni bil, kajne?

Mogoče čisto z začetka, potem pa ne več. Mariborski škof mu je dal dovoljenje, da je bil v politiki. Zato ni bil nikdar v zelo dobrih odnošajih z Vatikanom, ker Vatikan ni maral, da bi bili duhovniki v politiki. Ampak, ko je šlo za konkordat, takrat je prepričal kneza Pavla, da naj pristane. Potem pa je srbska pravoslavna Cerkve tako strahotno dvignila vse ljudstvo proti, da bi padla vlada in bi bila revolucija v državi, če bi se to zgodilo. Spominjam se, kako so prišli iz Vojvodine h Korošču pravoslavni pa so rekli: »Mi vse sprejmemo, samo orgel nam ne dajte...«

Je Korošec maševal v Beogradu?

Da, v Zemun je hodil maševat pa tja v cerkev v Beograd, vendar v zasebni obliki, zelo zgodaj.

Kdaj ste pravzaprav začeli imeti politične stike z dr. Korošcem?

Ko sem bil na univerzi. Bil sem predsednik Akademске zveze. To je bila reprezentančna organizacija vseh katoliških študentov na univerzi. Potem smo ustanovili na univerzi tudi Akademsko akcijo za univerzitetno knjižnico. Jaz sem bil tam odbornik. Korošca smo prosili, če bi se dalo kaj napraviti. Drugi so uradno delali, pa seveda niso nič dosegli. Korošec je bil takrat notranji minister, pa mi telefonira zvečer v Ljubljano in pravi: »Jutri zjutraj se pripeljite v Beograd. Takoj pridite k meni in z vami naj pride še Žebot!« Šla sva dol in nama je rekel: »Zdaj pa pojdita k finančnemu ministru Letici in ga prosita za denar za knjižnico. Jaz sem vama že pot uredil.« Šla sva k njemu in dosegla pet milijonov dinarjev. To je bilo takrat kot danes pet milijard lir. Slovenec je o tem seveda takoj poročal, mene pa so hoteli tisti komunisti, ki so bili v Akademski akciji, postaviti pred razsodišče, ker da sem kot odbornik delal izven odbora za knjižnico! Imeli smo veliko zborovanje in vsa dvorana je bila polna. Še frančiškani so bili tam in so stali na mizi ter žvižgali proti komunistom, ki so mene tako napadali. Potem se je sestavilo razsodišče, ki ni moglo narediti drugega kot to, da me je oprostilo. Saj bi bilo absurdno, da bi me obsodilo, ker sem jaz bil tisti, ki sem za univerzitetno knjižnico priskrbel denar preko dr. Korošca.

Je bil Korošec rad s študenti, z mladimi?

Seveda. Spominjam se, kako smo imeli Slovensko dijaško zvezo. Poleti smo prirejali zborovanja. Po 300 nas je bilo, še več, tako da ni uspelo, da bi nas spravili na eno fotografijo... Enkrat smo bili v Ponovičah pri Liti. Tam je bila prazna konjušnica in tam smo imeli prostor za zborovanja. Nismo pa imeli denarja in smo Korošca »fehtali«. Telefoniral mi je iz Beograda, naj ga pridem čakati na postajo. Tja pa so prišli ban in vsa Koroščeva okolica. Pozdravljali so ga, jaz pa sem stal ob strani. Ko so oni že končali, sem šel še jaz zraven in ga pozdravil. Šli smo ven in ponudili so mu avto, pa je mene prijel pod ramo: »Midva greva skupaj!« Ko sva šla potem po Resljevi, sva šla v neko vežo in je vzel denar iz žepa in mi dal po 500 dinarjev, takrat so bili novi bankovci, za 5.000 dinarjev. To je bilo takrat seveda dosti denarja.

Imeli smo potem na primer Vincencijevo konferenco za akademike. Jaz sem bil predsednik pet let. Korošec je bil takrat tudi interniran na Hvaru. Dobival je ne-

Od leve sreski načelnik dr. Franc Hrašovec (v uniformi), poslanec iz Maribora Franjo Žebot, dr. Korošec, župan dr. Picej. Žebota smo v prejšnji Mladiki lahko videli tudi na sliki, ko nazdravlja dr. Korošču. Ravno tako je bil v prejšnji Mladiki na zadnji sliki ob dr. Korošču in prof. Theuerschuhu poslanec iz Brežic Weble (s trakom na rokavu).

kaj denarja in nam vsak mesec poslal 300 dinarjev. Vsega skupaj je menda dobival 1.000 dinarjev za vzdrževanje in 300 dinarjev je poslal za revne študente. Vsak mesec je redno pošiljal.

V spominih Rude Jurčeca Skozi luči in sence sem bral, da je Korošec skrbel za to, da so nekateri mladi študirali po svetu: v Parizu, Budimpešti, na Dunaju...

Drži, a ni bilo veliko takih. Žebota je na primer poslal v Milan, potem pa bi moral iti v Ameriko, malo preden se je začela vojna. Moral bi bil iti z italijansko ladjo Conte Cavour, pa ni mogel zaradi vojne, čeprav je že imel denar in mu je Korošec vse preskrbel, da bi šel. Mene je hotel poslati v Rim. Rekel je: »Pustimo to, da smo z Italijo skregani zaradi naše manjšine in ker imajo toliko naše zemlje. Naši sosede so in neke stike moramo imeti z njimi. Imeti moramo strokovnjake, ki se bodo z njimi lahko kaj pogajali. Morajo znati italijansko, poznati malo italijansko kulturo. Boste vi šli v Rim!« Potem pa je prišla vojska. Res sem po njej prišel v Italijo, ampak kot begunec, ne kot štipendist...

(se nadaljuje)

1991 - leto krščanskega socialnega nauka

Maja letos bo minilo točno sto let od izida »Rerum novarum« papeža Leona XIII., prve socialne okrožnice moderne dobe. Na novega leta dan je sedanjemu papežu Janezu Pavelu II. napovedal izid nove okrožnice, ki bo socialno vprašanje zajela v luči današnjega časa. Obenem je papež izrazil željo, naj bo leto 1991 leto krščanskega socialnega nauka, to se pravi njegovega poglobljanja, proučevanja in razširjanja.

Socialni tedni v Italiji

Italijanski katoličani so se v to delo že vključili z obnovo t.i. Socialnih tednov (Settimane sociali), ki so jih prekinili pred dvajsetimi leti, segajo pa s svojimi začetki tja v leto 1907. Za to priložnost je odbor pod vodstvom predsednika Fernanda Charriera že izdal pripravljalni dokument z naslovom **Italijanski katoličani in nova mladost Evrope**.

Nova mladost Evrope

Omenjeni dokument izhaja iz ugotovitve o epohalnih spremembah, katerim smo bili priča v zadnjih nekaj letih: padcu realnega socializma, prevladi zahodnoevropskega modela, združevanju zahodne Evrope. Te spremembe pa same na sebi še ne jamčijo, da gremo v resnici svetlejši prihodnosti naproti. Kompleksnosti življenja namreč ni mogoče zajeti v eno samo formulo: kapitalistično učinkovitost. Obstajajo problemi (izumiranje narave, mamila, psihološka neuravnovešenost, osamljenost, izginjanje kolektivnih upanj itd.), na katere je mogoče odgovoriti samo z novo etiko, z drugačno moralno in versko zavestjo.

Dokument se nadalje dotika perečega vprašanja nacionalizma in pri tem ugotavlja, da gre — kljub nasprotnemu videzu — na zahodu (združevanje) in na vzhodu (separatizem) v bistvu za isti pojav: odklon od iluminističnega pojmovanja države. Obravnava nato ravno tako pekoče vprašanje priseljevanja. Ko se pri tem zavzema za kulturo solidarnosti, si ne zatiska oči pred ogromnimi, težko rešljivimi težavami, povezanimi s sožitjem različnih ras in kultur.

Drugi del dokumenta je namenjen prav posebej italijanskim katoličanom, ki jih spominja na njihovo odgovornost na naslednjih področjih: a) **ekonomija** (tržni mehanizmi niso dovolj, če ne slonijo na etičnih in solidarističnih vrednotah, združevanje Evrope ne more biti prepuščeno zgolj trgu); b) **državna uprava** (potrebno je vzgojiti čut za državo, ki naj ne bo zatiralka, marveč pospeševalka krajevnih avtonomij); c) **cerkvene strukture** (na primer sodelovanje s sosednjimi škofijami, skupnostmi, religijami); č) **univerza, sindikati, stranke** (politična vzgoja naj ne bo zgolj tehnična, marveč vzgoja k človečnosti, k odgovornosti).

Avtorji dokumenta poudarjajo nato pomen nove evangelizacije in inkulturacije. Odkrito priznavajo, da je »krščanska zavest danes šibka: na ravni osebnih

izbir ne prepričuje, izpovedovanje je večkrat v nasprotju z življenjsko držo.«

Zanimiv je nato poudarek, ki opozarja na nov vidik v pojmovanju povezanega dela kristjanov v družbi: medtem ko je bil do sedaj povezovalni dejavnik obramba demokracije (pri tem je očitno mišljena vloga Krščanske demokracije), mora to vlogo danes prevzeti »krščanska antropologija, zavzemanje za njeno zgodovinsko utelesitev.« Kaže se torej potreba po novem etičnem in obenem pravno podprtem »integralnem humanizmu« po besedah J. Maritaina, ali »plenarnem humanizmu« po besedah Pavla VI.

Mladost Evrope in Slovenci v Italiji

To je na kratko vsebina dokumenta, na podlagi katerega se bo razvila razprava, ki se bo zaključila na Socialnem tednu od 2. do 5. aprila letos. V pripravi na ta dogodek se vključuje tudi slovenska krščanska skupnost. Tudi Slovenci lahko torej pri tej pobudi sodelujemo s svojo prisotnostjo in s svojo besedo. Na primer s tem, da opozorimo na vprašanje narodnih manjšin, ki v pripravljalnem besedilu ni omenjeno. Manjšinska problematika nima nikakršne zveze s t.i. multikulturno ali celo večrasno družbo, ki sicer upravičeno vznemirja vest italijanske in evropske krščanske družbe. Priseljevanje in sožitje z izvenevropskimi kulturami je nedvomno pereč problem. To pa ne pomeni, da lahko Evropa spravi z dnevnega reda narodne manjšine, posebno še zato ne, ker položaj le-teh nikakor še ni povsod in v enaki meri zadovoljivo rešen. Na to je opozoril tudi papež v predlanski letoletni poslanici, za katero menimo, da ni še zastarela.

Socialna delavnica

Zanimanje za krščanski socialni nauk se prebujata tudi med Slovenci. Na Koroškem je junija letos nastala zamisel, da bi t.i. »Socialno delavnico«, ki jo je pripravila Katoliška socialna akademija na Dunaju, v slovenskem jeziku priredili za potrebe Slovencev na Koroškem. Istočasno je bilo predlagano, da bi pobuda zaradi svoje aktualnosti zajela ves slovenski prostor. Avgusta letos se je tako izoblikovala delovna skupina, ki naj bi v kratkem izoblikovala projekt slovenske socialne delavnice. Posamezne pobude v tem sklopu so že stekle.

Zaključek

Oživljeno zanimanje za krščanski socialni nauk dokazuje, da živimo v dobi velikih sprememb in obenem velikih izzivov, podobno kot v času »Rerum novarum«. Vendar pa je danes položaj krščanstva bistveno drugačen: po padcu totalitarnih ideologij obrambna drža ni več nujna. Delo kristjanov v družbi je lahko zato danes bistveno bolj svobodno in ustvarjalno kot nekoč. A zato morda še veliko bolj zahtevno.

t.s.

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

MLADIKA intervjuva ČUKA

Mladika: Odkod, Čuk, tako ves popotni? Pa še z dežnikom kot Pavliha...

Čuk: Iz Ljubljane.

Mladika: Menda nisi šel čakati Srbov?

Čuk: S kruhom in soljo! Smo Slovenci ali nismo?

Mladika: Veneti smo!

Čuk: In naj pridejo ti naši slovenski bratje na svoj novi miting resnice v Ljubljano, ne da bi jih kdo pozdravil?

Mladika: Miting resnice s tanki in specialci?

Čuk: Če ne zastopiš bratstva in edinstva zlepa, je pač treba zgrda.

Mladika: No, zaenkrat si šel zastonj. Tistih slovenskih bratov še ni. Uro si šel navit v Ljubljano, ko bi tukaj lahko demonstriral proti vojni v Zalivu.

Čuk: Če ne zameriš, sem v Cankarjevem domu prisostvoval dogodku, ki bo šel v zgodovino. Zastopal sem zamejstvo pri ustanovitvi STRANKE KRŠČANSKEGA SOCIALIZMA, ki sta jo te dni izročila prihodnosti prof. Boštjan M. Zupančič in Peter Kovačič-Peršin.

Mladika: Poslušaj, Čukovič: kaj ni krščanski socializem pogorel že med vojno, z ono žalostno Dolomitsko izjavo?

Čuk: Prvič ti, MLADIKA, ki te je sama reakcija tja do ušes, vedi, da bo pravi socializem šele zdaj vzcvetel: beseda škofa Grmiča! Drugič, nimaš pojma, kakšen sijajen sovražnik vsega ameriškega je prof. Zupančič. Človek se vpraša, ali ga ni v Ameriki, ko je tam učil, tako obsula z dolarji in kario, da se mu je tista civilizacija zagnusila. No, drugi lider nove stranke, Peter Kovačič-Peršin, je tudi fant od fare. Nimaš pojma, kako je proti današnji gnili slovenski politiki. Tretjič: ne govori o Dolomitski izjavi. SDP - Stranka demokratične preнове bo naredila čez vso tisto zadevo križ. S posebno ceremonijo: nimaš pojma, kakšno! Sredi okrogle dvorane v Cankarjevem domu bo stal škafo vode, dr. Ciril Ribičič si bo tam pred televizijskimi kamerami v imenu Partije umil roke, prof. Boštjančič mu bo podal milo, Kovačič-Peršin pa brišačo. Nato bo Cudermanov zbor — tisti ki je te dni

pel v Cankarjevem domu ob predstavitvi knjige o Venetih, zapel novo kantato nekega prenoviteljskega skladatelja. Naslov kantate: *Očiščenje*. Napol po Cankarju, kot vidiš!

Mladika: Pa misliš, da ima STRANKA KRŠČANSKEGA SOCIALIZMA sploh kakšen izgled?

Čuk: Prof. Boštjančič bo lahko ideolog in pol. Nimaš pojma, s kolikimi jeziki operira. Celo latinske stvari navaja! Glava za na vrh Triglava!

Mladika: Kaj pa volitve? Kam bo šla tista stranka po glasove na volitvah? Saj je strank s pridevnikom *socialen* že toliko, da se bo volilcem mešalo.

Čuk: Ampak tukaj bo beseda *krščanski*, ki bo vlekla. Ni rečeno, da je Peterle pograbil prav vse, kar je na Slovenskem krščanskega. Zmeraj se da najti kakšen kaplan, zmožen navdušenja za kaj novega...

Mladika: Torej le nisi šel zastonj v Ljubljano?

Čuk: Še malo ne. Si moreš predstavljati, kaj imam v tej steklenički? Misliš, da je slivovka, ne?

Mladika: Mogoče bodo kakšne solze...

Čuk: Točno! Solze, pa če verjameš ali ne! Nekaj solz onega socialista, ki je jokal, ko je dr. Bučar, tista hudoba, vrgel iz Skupščine onega lepega Tita iz kamna.

Mladika: Aja, oni socialist, ne čisto prenovitelj, napol prenovitelj. Jože Smole...

Čuk: O, še kako bodo jokali za Titom. Za časi, ko je on lepo nasmejan ob Jovanki hodil po Brionih, ko si je ob novem letu dajal košaro na glavo...

Mladika: In ko je pri osemdesetih ustrelil medveda, saj... Slišal sem, da si kupil letalsko vozovnico za nekam. Menda ne za v Zaliv?

Čuk: V Zaliv.

Mladika: Se ti je zmešalo?

Čuk: Ko da naš Trst ni imel svoje zalivske vojne, čeprav papirnate! Spomni se, kako je *Primorski dnevnik* bombardiral Pahorjev ZALIV... Da se razumeva: v Zaliv se ne grem bojevat. Ne s koalicijo ne proti.

Mladika: Kaj pa te nosi tja dol?

Čuk: Arabija - Porabje; Perzija - Preska; Aman - Oman. Ti to ne da nič misliti?

Mladika: Pa menda ne boš šel tja zaradi kakšne lingvistike? Da bi dokazoval kakšen nov izvor Slovencev? Ali ni bilo prav v Mladiki dokazano, da izviro iz Polinezije?

Čuk: Ampak iz Polinezije vendar nismo prileteli sem! In zakaj ne bi bili prišli prav čez Irak?

Mladika: Ne boš rekel, da je na primer BASRA slovenska beseda.

Čuk: Zakaj pa bi bilo nemogoče, da bi kakšen Primorec, utrujen od dolge poti čez Indijo in Iran, rekel nad nekim krajem BASTA! Namesto t daš r, pa imaš po metatezi BASRO! Kakšen drug je hotel naprej. TI GREŠ? je vprašal. Namesto e daš i, odzameš strešico, pa imaš TIGRIS! BAGDAD in BOGDAJ pa se ponujata sama od sebe...

Mladika: Srečno pot, Čuk!

PODPORNE NAROČNINE

Francesco Antoni - Milan 50.000; Diomira Bajc - Trst 100.000; Oskar Simčič - Gorica 40.000; Julka Štrancar - Trst 50.000; Vera Hmeljak - Trst 40.000; Lojzka Sosič - Trst 50.000; Josipina Canciani - Trst 40.000; Šolske sestre - Trst 50.000; Emil Devetak - Gorica 50.000; Željka Simčič - Gorica 50.000; Marija Žgavec - Sovodnje 40.000; Marija Goljevšček - Sovodnje 50.000; Alenka Terčič - Gorica 50.000; Justina Slavec - Boršt 40.000; Danijela Žerjal - Opčine 50.000; Ivan Kretič - Gorica 50.000; Xenia Levak - Trst 50.000; Karel Čok - Trst 50.000; Marijan Markežič - Gorica 50.000; Lojze Škerl - Opčine 50.000; Boris Tomažič - Opčine 50.000; Markuža - Nabrežina 50.000; Franc Močnik - Gorica 100.000; Stanislav Soban - Trst 50.000; Marilka Koršič Cotar - Gorica 40.000; Milan Sfiligoj - Videm 40.000; Ivo Kralj - Slivno 50.000; Zavod Svete družine - Gorica 40.000; Lucijan Drole - Gorica 50.000; Zlatka Legiša - Devin 50.000; Adrijan Pahor - Devin 50.000; druž. Korsič - Gorica 40.000; Giuseppe Fajdiga - Gorica 50.000; Remo Devetak - Sovodnje 50.000; Jurij Slokar - Trst 50.000; Mirka Košuta - Križ 40.000; Marija Grisani - Trst 100.000; Nada Pertot - Trst 90.000; Irene Vrtovec - Gorica 50.000.

DAROV I V TISKOVNI SKLAD

Valentin Inzko 8.000; Žarko Škerlj 5.000; Ivanka Mihelič 5.000; druž. Bratina - Gorica 16.000; Zvonko Simčič - Števerjan 15.000; Wilma Kobal 9.000; M. O. 5.000; Ema Kralj 5.000; Bogomir Špacapan 5.000; Marija Šemec 5.000; Natalino Zuanella 5.000; Angela Purger 5.000; Pepica Martelanc 5.000; Ema Škabar 5.000; Frančiška Hladnik 5.000; Niko Klanjšček 5.000; Komjanc Ida 5.000; Natalia Vecchiet 5.000; Darjo Tul 10.000; Miro Tavčar 5.000; Lojze Semolič 5.000; Jože Jamnik 5.000; Katja Klanjšček 5.000; Zofija Šturman 11.000; Emil Guštin 17.000; razni 5.000; Dora Kosovel 20.000.

DAROV I V SPOMIN

Berta in Rinaldo z ženo darujeta v spomin na mamo GELO VREMEC 100.000 lir; Gracija Gerdol v spomin na Vero in Rahele Zupancič 50.000 lir; V SPOMIN NA PROF. MAKSA ŠAHA darujejo: žena Jelka 300.000; Katja, Jožko in Mitja Terčon 150.000; Marija in Marko Udovič 100.000; družina Terčon - Slivno 100.000; Marija in Dorina Terčon - Sesljan 50.000; Mirko in Rahela Legiša - Sesljan 30.000; družina Artač 50.000; N. N. 10.000; Janez Mijač v spomin na botra 50.000; Kristina Podobnik 50.000; Jule Slokar 50.000; dr. Mitja Bitežnik 100.000; E. Scharf in V. Chimelli 50.000.

Namesto cvetja na grob prof. Maksa Šaha daruje družina Škabar iz Trebč 40.000 lir za nakup stanovanja v ulici Donizetti.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

V šoli.
»Učiteljica: »Kaj je to — hrbtenica?«
Malka: »To je dolga vijugasta kost, na kateri sedi zgoraj glava, spodaj pa jaz.«

Blaž vidi v mestnem parku moža, ki je sardine, pri tem pa polaga ribje glave na poseben papir poleg sebe.

»Zakaj pa dajete ribje glave na stran?«

»V njih je veliko fosforja, ki pospešuje bistroumnost, zato jih bom pojedel nazadnje.«

»Ali mi jih prodate?«
»Seveda.«
»Koliko pa hočete zanje?«
»Pet mark.«

Blaž mu jih plača in vzame papir z glavami.

»Koliko pa stane cela konzerva?«
»Štiri marke.«
»Ja, potem ste mi pa glave prodali dražje, kot ste dali za celo konzervo!«
»No, vidite, fosfor že deluje.«

Ravnatelj gledališča: »Tu ne vzdržim več, to je čisto navadna norišnica!«

Ena od igralc: »Ja, le z razliko, da je v norišnici ravnatelj normalen.«

Sosed vpraša soseda na vrtu: »Ali ne boš postavil nobenega strašila?«

»Ni potrebno. Moja žena je itak velikokrat na vrtu.«

Prijateljci med seboj.
»In ti verjameš v ljubezen na prvi pogled?«

»Seveda. Ko bi ga bila takrat še enkrat pogledala, se z njim gotovo ne bi poročila.«

Žena možu: »Novi pralni prašek je pa res sijajen. Poglej, kako snežno belo srajco imaš sedaj.«

»Že, a prej mi je bila bolj všeč, ko je imela proge.«

»Žena je pustila vrata kokošnjaka odprta in vse kokoši so nam pobegnile.«

»Nič se ne razburjaj, saj je znano, da gredo kokoši zvečer spat samo v svoj kokošnjak.«

»Saj to je tisto!«

Žena možu: »Za dve minuti stopim k sosedu. Premešaj, prosim, golaž vsake četrt ure.«

Učitelj vpraša učence: »Kakšna je razlika med 'zaman' in 'zastonj'?«

Tonček: »Šolski pouk je zastoj. To, da nas učite, je pa zaman.«

»Ali imate sobo?« vprašata zakonca vratarja v hotelu.

»Imamo jih trideset.«

»To je pa za naju preveč. Bova vprašala še v kakšnem drugem hotelu.«

Umivalnika se pogovarjata.
»Kako pa zdravje?«

»Slabo. Še vedno imam vodo v koleni.«

Od obrtniških izkušenj v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

**TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390**

Dom in delavnica:

**TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326**

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!